

Ks. Michał Widera
(WTN)

„GDYBY NIE JEGO GORLIWOŚĆ...” KSIĄDZ WAĆLAW KOKOWSKI HERBU KORAB (1868-1934) – DZIAŁALNOŚĆ DUSZPASTERSKA

Wprowadzenie

Po początkowym okresie aktywności misyjnej Kościoła katolickiego na nowych terenach zwyczajną formą posługi wobec wspólnoty ludzi wierzących było duszpasterstwo, które w sposób zorganizowany obejmowało głoszenie Ewangelii, udzielanie sakramentów i religijne kontakty interpersonalne. Taką działalność prowadzono na kolejnych terenach po powstaniu kościelnych struktur administracyjnych w ramach diecezji i parafii. Od wieków szczególne zadania w tym zakresie stawiano osobom duchownym odpowiedzialnym za sprawowanie opieki duszpasterskiej nad wiernymi w poszczególnych parafiach¹.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie działalności duszpasterskiej ks. Waćława Kokowskiego, zwłaszcza pełnionej na stanowisku proboszcza wiejskich parafii w: Dzietrznikach²,

Ks. Waćław Kokowski (Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Walentego Patykiewicza w Częstochowie)

¹ R. Niparko, *Duszpasterstwo*, [w:] *Encyklopedia Katolicka* (dalej: EK), red. R. Łukaszyk, L. Bienkowski, F. Gryglewicz, t. 4, Lublin 1983, kol. 390-391.

² Dzietrzniki – wieś i parafia z kościołem pw. św. Katarzyny. W 1393 r. z nadania Władysława Jagiełły stała się własnością paulinów, którzy w XV w. wzniesli modrzewiową świątynię. Została poświęcona w 1625 r.

Ręcznie³, Srocku⁴ i Rzaśni⁵ na przełomie wieków XIX i XX. Była to aktywność oparta na szczególnej gorliwości, co podkreślali mieszkańcy parafii, w których pracował. Jeden z przykładów takiej opinii zdecydowano się umieścić w tytule niniejszego opracowania dla scharakteryzowania wieloaspektowego oddziaływania duszpasterskiego, którym odznaczał się ks. Kokowski⁶. Bazę źródłową stanowią archiwalia zdeponowane w pięciu archiwach kościelnych i państwowych. Ich uzupełnieniem są źródła drukowane z czasopism diecezjalnych, a także materiały opublikowane w prasie z omawianego okresu. Analiza źródeł pozwoliła na syntetyczne opracowanie posługi ks. Kokowskiego i przedstawienie jej w układzie problemowym.

1. Środowisko rodzinne

Szlachecka rodzina Kokowskich herbu Korab była znana w powiecie sieradzkim już XVI w. W 1578 r. dziedzicem części Kolnic (w powiecie pyzdrowskim) był Konstanty Kokowski. W 1593 r. jego syn Adam występował jako właściciel wsi Borzysław w powiecie przedeckim, która w 1623 r. została zapisana wnukowi – Adamowi Kokowskiemu. Około 1618 r. Andrzej Kokoski (Kokowski) płacił podatki z Osowa (w powiecie pyzdrowskim). W 1669 r. Maciej Kokowski, skarbnik sieradzki, podpisał akt elekcyjny Michała Korybuta Wiśniowieckiego na króla Polski. W 1762 r. przedstawiciel rodu – Gaspar (Kacper) pełnił funkcję burgrabiego grodzkiego gostyńskiego. W 1764 r. skarbnik przasnyski Franciszek Kokowski poślubił Mariannę Siennicką. W 1765 r. Marcin

W 1824 r. kościół wymagał naprawy dachu, a w latach 1850-1895 parafia była filią placówki w Pątnowie. W 1876 r. przeprowadzono remont świątyni, jednak stała się zbyt mała na potrzeby samodzielnej parafii, por. W. Kujawski, *Parafie diecezji wrocławskiej. Okres kujawsko-kaliski 1818-1925*, Włocławek 2018, s. 618-620.

³ Ręczno – miejscowość nadana klasztorowi Norbertanów w Witowie w XI w., choć pierwszy kościół pw. św. Stanisława mógł się tam znajdować wcześniej. Z tej wsi pochodził ród Raczyńskich, których staraniem w 1236 r. wybudowano murowaną świątynię. Kolejna, drewniana, została wzniesiona w 1618 r., a na początku XIX w., kiedy była w połowie murowana, została strawiona przez pożar, a następnie odbudowana ok. 1825 r. W 1892 r. parafia liczyła 4289 wiernych, por. W. Kujawski, *Parafie diecezji wrocławskiej...*, s. 719-721.

⁴ Srocko – w 1370 r. stało się miastem z nadania króla Kazimierza Wielkiego, ale w późniejszych latach pozostało wsią. Parafia została erygowana w 1412 r. W tym czasie był już tam kościół pw. św. Anny. W 1521 r. świątynia nosiła wezwanie św. Benedykta, a w 1766 r. wzniesiono nową, murowaną z fundacji dziedzica dóbr Rękoraj – Małachowskiego. Na początku XIX w. wymagała ona naprawy i położenia nowych gontów. W 1892 r. parafia liczyła 6865 wiernych, por. W. Kujawski, *Parafie diecezji wrocławskiej...*, s. 725-727.

⁵ Rzaśnia – pierwsza udokumentowana wzmianka o miejscowości pochodzi z 1337 r. i określa ją jako własność arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. W 1355 r. została przekazana kapitule gnieźnieńskiej. W XVI w. wieś należała do powiatu radomszczańskiego i była jednocześnie siedzibą gminy. Parafia w Rzaśni powstała prawdopodobnie w 1403 r. z inicjatywy arcybiskupów gnieźnieńskich, którzy ufundowali drewniany kościół pod wezwaniem św. Macieja i św. Mateusza. W XVI w. na miejscu dawnej świątyni zbudowano kolejną, także drewnianą, która została rozebrana w 1862 r. Po utworzeniu diecezji kujawsko-kaliskiej w 1818 r. parafia znalazła się w dekanacie brzeźnickim. W latach 1861-1867 wybudowano kościół w stylu neorenesansowym z trzema nawami i dwiema klasycystycznymi wieżami. Jego głównymi fundatorami byli Franciszka i Maciej Płaczkowsy, por. J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, t. 1, Gniezno 1880, s. 537-538; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, t. 10, Warszawa 1889, s. 127; W.P. Wlazlak, *Rzaśnia*, [w:] EK, red. E. Gigilewicz, t. 17, Lublin 2012, kol. 726; W. Kujawski, *Diecezja kujawsko-kaliska. Opracowanie historyczno-źródłoznawcze*, Włocławek 2011, s. 54, 60; idem, *Parafie diecezji wrocławskiej...*, s. 935-939.

⁶ F. Okwieciński, *Z parafii Dzielnik[i]*, „Gazeta Świąteczna” (dalej: GŚw) 33 (1913), nr 48(1713), s. 7.

Kokowski (od 1744 właściciel Zbijewka) był podczaszym nowogrodzkim i dziedzicem dóbr Kłoniszew. W tym czasie nabył od Adama Zakrzewskiego wieś Zaborów. W 1732 r. zawarł małżeństwo z Ludwiką Rozalią Kosicką, z którą doczekał się córki Jadwigi (ok. 1732-1812), która w 1803 r. wyszła za mąż za Piotra Jankowskiego. Po kilkunastu latach urodził się ich syn – Józef (ok. 1750-1818) – dziedzic Kłoniszewa i Zaborowa oraz podwojewodzi sieradzki, który poślubił Mariannę Madalińską. Z tego związku urodził się syn Innocenty (ok. 1872-1853). Po śmierci żony Józef Kokowski ponownie wstąpił w związek małżeński z Zuzanną Stokowską. Z tego związku urodziła się córka Matylda (ok. 1788-1854) oraz synowie Kazimierz (ok. 1788-1854) i Hipolit (ur. 1790)⁷.

Dziadek ks. Wacława Kokowskiego – Hipolit pochodził z Kłoniszewa i był posem Woli Łobudzkiej. Kształcił się w Warcie i Poznaniu. Służył w armii Księstwa Warszawskiego oraz walczył w Niemczech i we Francji. 21 lutego 1821 r. wyszedł za Nepomucenę Stawiską h. Gozdawa, córkę Zuzanny Cieleckiej i Michała Stawiskiego. Z tego związku urodziło się jedenaścioro dzieci, w tym cztery córki: Stanisława Salomea (1824-1833), Emilia Innocencja (ur. 1827), Wenancja (ur. ok. 1830) i Wincencja Dobrosława (ur. 1833) oraz siedmiu synów: Walerian Jan (1821-1822), Ludwik Ignacy (ur. 1823), Józef Wincenty (ur. 1826), Michał Kajetan (1828-1828), Edmund Franciszek (ur. 1829), Ignacy Józef (1831-1892) i Stanisław (ur. 1833). 16 listopada 1831 r. został mianowany komisarzem obwodu wieluńskiego. Zmarł 12 września 1833 r.⁸ Ojciec przyszłego księdza Wacława – Ludwik Ignacy był posesorem Rembieszowa. 17 listopada 1855 r. poślubił w parafii Małyń⁹ Teklę Maleszewską (1837-1924), dziedziczkę części Łobudzie¹⁰ oraz córkę Józefa Maleszewskiego h. Gryf (ok. 1788-1852) i Salomei Katarzyny Jerzmanowskiej (ok. 1802-1855)¹¹.

⁷ *Herbarz polski*, wyd. A. Boniecki, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 10, Warszawa 1907, s. 318; *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 7, Warszawa 1910, s. 96; S. Kozierowski, *Studia nad pierwotnym roziedleniem rycerstwa wielkopolskiego*, t. 12: *Ród Korabitów*, Łomża 1933, s. 40; *Polska encyklopedia szlachecka*, t. 7: S.J. Starykoń-Kasprzycki, M. Dmowski, *Wykazy polskich rodzin szlacheckich*, t. 4, Warszawa 1937, s. 7; E.H. Nejman, *Szlachta sieradzka XIX w. Herbarz*, Zduńska Wola 2017, s. 292.

⁸ Z. Włodarczyk, *Kokowski Hipolit*, [w:] *Wieluński słownik biograficzny*, red. Z. Szczerbik, K.T. Witczak, Z. Włodarczyk, t. 4, Wieluń 2019, s. 84-85.

⁹ Małyń – miejscowość rodowa Małyńskich wzmiankowana w XV w. Około 1521 r. znajdująca się tam parafia posiadała wezwanie św. Andrzeja Apostoła i składała się z 19 wsi. Należały do niej m.in. Łobudzice. Znajdował się tam niewielki drewniany kościół z dwoma kaplicami. Działyły tam m.in. bractwo różańcowe i bractwo św. Anny. W 1752 r. ze względu na duże zniszczenie dotychczasowej świątyni podjęto decyzję o jej rozebraniu i staraniem proboszcza wzniesiono na planie krzyża nową, również drewnianą pod tym samym wezwaniem. W 1791 r. bp Jan Dembowski dokonał jej poświęcenia. W 1825 r. należało do niej 2139 wiernych, por. W. Kujawski, *Parafie diecezji włocławskiej...*, s. 332-334.

¹⁰ Łobudzice – miejscowość w dawnym powiecie piotrkowskim. W 1495 r. wybudowano tam drewniany kościół kosztem dziedzica Kazimierza Krzyckiego, który posiadał wezwanie św. Wawrzyńca. Znajdowały się w nim trzy ołtarze. Od 1712 r. świątynia posiadała drugie wezwanie – św. Tomasza. W 1729 r. było w niej już pięć ołtarzy. W 1753 r. staraniem kolatora kościół został odbudowany od fundamentów na planie krzyża i posiadał dwie kaplice. W 1878 r. parafia liczyła 1720 wiernych, por. W. Kujawski, *Parafie diecezji włocławskiej...*, s. 709-712.

¹¹ K. Czarniecki, *Herbarz polski podług Niesieckiego treściwie ułożony i wypisami z późniejszych autorów z różnych akt grodzkich i ziemskich, z ksiąg i akt kościelnych oraz z dokumentów familijnych po-*

Pierwszym ich synem był Stefan, który przyszedł na świat ok. 1857 r. Pracował jako urzędnik kolejowy. Zmarł 3 października 1931 r. i został pochowany na cmentarzu w Rząśni¹². Następnie około 1859 r. w rodzinie Kokowskich urodził się Włodzimierz. W 1886 r. w parafii Godziesze poślubił Matyldę Śniechowską h. Bełty (1864-1941), z którą doczekał się sześciorga dzieci. Zdobył wykształcenie filologiczne, a następnie pracował jako nauczyciel i dyrektor szkół średnich w Kaliszu, Łodzi, Płocku i Wieluniu. Prowadził działalność społeczną m.in. jako członek rady nadzorczej w Stowarzyszeniu Spożywców „Ziarno” i organizator spotkań o charakterze kulturalnym w Łodzi. Był autorem podręczników dla uczniów szkół średnich z zakresu literatury polskiej oraz gramatyki języka polskiego i łaciny¹³. Prace te zostały uznane za ważne i potrzebne, o czym świadczyły ich kolejne wydania, a także za perfekcyjnie dopasowane do potrzeb uczniów, ponieważ posiadały m.in. niewielką objętość, zwięzłe i jasne definicje, odpowiednie przykłady oraz trafny i systematyczny podział na części i rozdziały. Zmarł 27 lipca 1926 r. w Wieruszowie¹⁴. 19 października 1862 r. w rodzinie Kokowskich na świat przyszedł kolejny syn – Mieczysław, który 1 stycznia 1863 r. został ochrzczony w kościele w Łobudzicach przez proboszcza ks. Wawrzyńca Prątnickiego¹⁵. Ostatnimi dziećmi były bliźnięta: Józef i Waclaw, którzy urodzili się 16 stycznia 1868 r. o godz. 15.00 w domu rodzinnym. 11 (23) lutego 1868 r. ojciec Ludwik przyniósł synów do kościoła w Łobudzicach, gdzie zostali ochrzczeni przez miejscowego proboszcza. Rodzicami chrzestnymi byli Stanisław i Antonina Gorcicy¹⁶.

Młody Waclaw początkowe nauki odbierał w domu rodzinnym, a następnie podobnie jak brat Włodzimierz podjął naukę w Męskim Gimnazjum Klasycznym w Kaliszu. Była to najstarsza szkoła średnia tego miasta, a także jedna z najstarszych w Polsce. Swoimi korzeniami sięgała prawdopodobnie XII w., a w 1773 r. jako kolegium jezuickie została przejęta przez Komisję Edukacji Narodowej. W 1874 r. utworzono w niej inter-

większony i wydany przez K. Łódzia-Czarneckiego, t. 1, Gniezno 1875-1881, s. 742; *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej...*, s. 96.

¹² *Śp. Stefan Korab-Kokowski*, „Kurier Warszawski” (dalej: KWar) 111 (1931), nr 271, s. 21.

¹³ Opublikował m.in.: W. Kokowski, *Krótką etymologią języka polskiego z ćwiczeniami i przykładami*, Łódź 1898; idem, *Krótką składnią języka polskiego łącznie z zasadami użycia znaków pisarskich*, Łódź 1898; idem, *Teoria literatury polskiej obejmująca stylistykę, prozaikę i poetykę*, Łódź 1902; idem, *Słownik ortograficzny języka polskiego*, Warszawa-Łódź 1903; idem, *Ćwiczenia gramatyczne stanowiące dopełnienie „Krótkiej etymologii języka polskiego”*, Warszawa-Łódź 1905, idem, *Gramatyka łacińska. Składnia, teoria i ćwiczenia*, Warszawa-Łódź 1916.

¹⁴ [Otwarcie zakładów naukowych na prowincji], „Gazeta Informacyjna” 2 (1888), nr 90, s. 2; *Echa łódzkie*, KWar 78 (1898), nr 240, s. 2; *Łódź wydawnicza*, „Rozwój” 2 (1898), nr 230, s. 2; *Łódź*, „Kurier Codzienny” 35 (1899), nr 107, s. 3; *Stow. spożywcze „Ziarno”*, KWar 81 (1901), nr 151, s. 4; *Śp. Włodzimierz Korab Kokowski*, KWar 106 (1926), nr 216, s. 16; K. Śmiechowski, *Łódzkie inicjatywy wydawnicze w opinii prasy lokalnej na przełomie XIX i XX w.*, [w:] *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX w.*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2014, s. 89-90.

¹⁵ Ks. Wawrzyniec Prątnicki – ur. 24 III 1811 r. Święcenia kapłańskie przyjął w 1835 r. W latach 1860-1873 był proboszczem w Łobudzicach, por. *Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1873*, Varsaviae 1873, s. 105; *Catalogus...1875*, Varsaviae 1875, s. 95.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Łodzi, sygn. *Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Łobudzicach* (dalej: APRŁ) 107, s. 19; ibidem, sygn. APRŁ 114, s. 5; *Śp. ks. Waclaw Korab-Kokowski*, KWar 114 (1934), nr 87, s. 10; E.H. Nejman, *Szlachta sieradzka...*, s. 293.

nat, a w 1879 r. zapoczątkowano tradycję zjazdów absolwentów. W latach 1849-1853 uczył się w niej Adam Asnyk, a w 1888 r. ukończył ją Stanisław Wojciechowski h. Nałęcz, przyszły prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. W latach 1873-1882 dyrektorem tej szkoły był Aleksander Sawicki, który zapoczątkował tam proces silnej rusyfikacji. Jego następcą – Antoni Siemienowicz, który kierował placówką w latach 1882-1900, był autorem *Słownika języka staropolskiego* i kontynuatorem systemu szkolnictwa wprowadzonego w Królestwie Polskim przez Aleksandra Apuchtina. W tym okresie utrudniano uczniom ukończenie szkoły. Przykładowo z uczniów przyjętych w roku szkolnym 1882/1883 nikt nie ukończył gimnazjum we właściwym terminie, a jedynie dwóch uczniów dotarło do ósmej klasy z rocznym opóźnieniem. Charakter gimnazjum powodował, że priorytetowe nauczanie posiadały języki grecki i łaciński. Obowiązkowe były także języki rosyjski, który od 1869 r. stał się językiem wykładowym i niemiecki, a języki francuski i polski miały wówczas charakter fakultatywny. Ponadto w programie nauczania znajdowały się: matematyka, historia naturalna (mineralogia, botanika i zoologia), nauka rysunku z kaligrafią i religia. W szkole surowo wzbronione było używanie języka polskiego, za co uczniom wymierzano kary aresztu. W takiej sytuacji Wacławowi Kokowskiemu udało się skończyć sześć klas, a w 1885 r. rozpoczął studia w seminarium duchownym we Włocławku¹⁷.

2. Zaangażowanie duszpasterskie

Po ukończeniu gimnazjum w Kaliszu Wacław Kokowski w latach 1885-1890 odbył studia filozoficzno-teologiczne i formację do kapłaństwa w seminarium duchownym we Włocławku. Był to czas przygotowania nie tylko do przyjęcia sakramentu święceń, ale także do podjęcia obowiązków duszpasterskich, które stały się podstawowym zadaniem jego posługi. Święcenia kapłańskie przyjął w 1890 r. z rąk biskupa pomocniczego diecezji włocławskiej Henryka Kossowskiego h. Dołęga¹⁸. Następnie został skierowany

¹⁷ Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza (dalej: AACz), sygn. *Akta personalne* (dalej: AP) 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; Archiwum parafii w Rzęśni (dalej: APRząś), brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 131; A. Idzikowski, *Szkola kaliska (Szkoła Wyższa Realna – Gimnazjum) 1850-1900*, Kalisz 1900, s. 66; J. Neuls-Korniszewska, *Dzieje najdawniejsze*, [w:] *Szkola Kaliska. Dzieje I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu*, red. E. Polanowski, Kalisz 1993, s. 10; J. Neuls-Korniszewska, *W Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, [w:] *Szkola Kaliska...*, s. 31-33; L. Fołtarz, *Dzieje szkoły w okresie międzypowstaniowym 1830-1866*, [w:] *Szkola Kaliska...*, s. 92; E. Polanowski, *Męskie Gimnazjum Klasyczne*, [w:] *Szkola Kaliska...*, s. 97-100.

¹⁸ Bp Henryk Piotr Kossowski – ur. 21 I 1823 r. w Warszawie w rodzinie szlacheckiej. Początkowo kształcił się we Wrocławiu i w Lesznie, a następnie studiował prawo w Berlinie. W 1853 r. wstąpił do seminarium duchownego w Kamieńcu. Od 1854 r. studiował w Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie przyjął święcenia kapłańskie 27 III 1857 r. Następnie pracował jako wykładowca w Mińsku (w l. 1857-1860), proboszcz i kapelan uniwersytetu w Dorpacie (w l. 1860-1863), rektor Akademii Duchownej w Warszawie (w l. 1863-1867), proboszcz w parafii NMP Wniebowziętej w Lesznie (od 1871 r.). 1 lipca 1884 r. przyjął święcenia biskupie w Petersburgu, a następnie został biskupem pomocniczym w Płocku. W latach 1885-1889 był administratorem tamtejszej diecezji, a następnie został biskupem pomocniczym diecezji kujawsko-kaliskiej. Po rezygnacji bpa Aleksandra Bereśniewicza w 1902 r. został jej administratorem do nominacji bpa Stanisława Zdzitowieckiego. Zmarł 2 maja 1903 r. w Warszawie, por. W. Kujawski, *Diecezja kujawsko-kaliska...*, s. 212-214.

jako wikariusz do parafii w Lutomiarsku¹⁹. W lipcu 1891 r. przeniesiono go do parafii św. Zygmunta w Częstochowie²⁰. Już w tym okresie odznaczał się ponadprzeciętną aktywnością, która była relacjonowana w lokalnej prasie. Doskonale poznał warunki życia i pracy ludności robotniczej. W 1894 r. przewodniczył uroczystej procesji Bożego Ciała do czterech ołtarzy. Wydarzenie to stało się wielką manifestacją wiary i wpłynęło na ufundowanie przez jedną z niezamożnych rodzin monstrancji o wartości przekraczającej 100 rubli. Ponadto ks. Kokowski poza obowiązkami wikariuszowskimi pełnił funkcję kapelana miejscowej straży pożarnej²¹.

W 1895 r., mimo młodego wieku, został przedstawiony przez władzę diecezjalną na urząd proboszcza w Stawiszynie²², ale ze względu na złą opinię urzędników państwowych nie otrzymał zatwierdzenia. W związku z tym pozostał nadal w Częstochowie do kolejnego roku, gdy ponownie zaproponowano go na stanowisko proboszcza w Dzieztrznikach i po długich staraniach uzyskał zatwierdzenie rządowe. W tym okresie ważne miejsce w jego pracy zajmowały budowa kościoła i utrudniający ją sprzeciw niektórych parafian wobec tej inwestycji. Ponadto prowadził ożywioną działalność społeczną i patriotyczną, dlatego w 1904 r. pod naciskiem władz rosyjskich został usunięty z tej placówki duszpasterskiej. Następnie bp Stanisław Zdzitowiecki mianował go proboszczem w Ręcznie²³.

W tym okresie nastąpiły zmiany w Cesarstwie Rosyjskim, które poniosło klęskę w wojnie z Japonią toczącej się w latach 1904-1905. W wyniku tych wydarzeń doszło do masowych protestów wewnątrz kraju. Demonstracja robotników z 9 (22) stycznia

¹⁹ Lutomiarsk – w 1274 r. miejscowość otrzymała prawa miejskie. W 1284 r. znajdował się tam kościół św. Bartłomieja, który spłonął w pożarze miasta w 1529 r. W 1528 r. właściciele Lutomiarscy wybudowali nową drewnianą świątynię pw. Wniebowzięcia NMP. W 1781 r. księżna Barbara Sanguszko ufundowała w miejsce drewnianego kościoła nową, murowaną świątynię. W mieście znajdował się ponadto drewniany kościół filialny i klasztor Reformatów. Na początku XIX w. świątynia parafialna pozostawała zamknięta, ponieważ groziła zawaleniem. W 1828 r. po gruntownym remoncie dokonano jej uroczystego poświęcenia. W 1892 r. parafia liczyła ok. 2 tys. wiernych, por. W. Kujawski, *Parafie diecezji wrocławskiej...*, s. 812-816.

²⁰ Parafia św. Zygmunta w Częstochowie – najstarsza parafia w Częstochowie, powstała prawdopodobnie w drugiej połowie XIII w. Początkowo kult koncentrował się wokół drewnianego kościółka pw. Wniebowzięcia NMP na Jasnej Górze. W 1382 r. centrum parafii przeniosło się do filialnego kościółka pw. Św. Zygmunta. W latach 1474-1864 duszpasterstwo prowadzili w niej paulini. W tym okresie dokonywano w koniecznych prac remontowych, ale kościół posiadał ubogie wyposażenie i dach złej jakości. Pokryto go dachówką dopiero w 1920 r., por. *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1978*, red. J. Związek, Częstochowa 1978, s. 90-91.

²¹ APRzaś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 131; *Przeniesieni wikariusze parafii*, „Przegląd Katolicki” (dalej: PKat) 30 (1892), nr 36, s. 10; *Echa z Granicy*, KWar 74 (1894), nr 155, s. 5; *Z Częstochowy*, „Gazeta Polska” (dalej: GPol) 63 (1894), nr 286, s. 2; J. Związek, *Kokowski Waclaw (1868-1934)*, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, red. R. Bender, t. 2, Lublin 1994, s. 29.

²² Stawiszyn – od 1291 r. miasto królewskie. Już w XII w. znajdował się tam gród, a w XIII w. – drewniany kościół. Po jego pożarze Kazimierz Wielki ufundował w 1360 r. nową, murowaną świątynię, która posiadała duże znaczenie w okolicy. W 1706 r. została poważnie uszkodzona w wyniku pożaru i uderzenia pioruna. Odbudowano ją w 1740 r. W 1892 r. parafia liczyła 2333 wiernych, por. W. Kujawski, *Parafie diecezji wrocławskiej...*, s. 177-179.

²³ APRzaś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 131; *Zmiany w duchowieństwie*, „Gazeta Kaliska” (dalej: GKal) 4 (1896), nr 49, s. 1; *Zmiany po parafiach. W diecezji kujawsko-kaliskiej*, GŚw 16 (1896), nr 27 (809), s. 5; *Zmiany w duchowieństwie*, „Słowo” 15 (1896), nr 138, s. 2; *Zmiany w duchowieństwie*, GKal 12 (1904), nr 145, s. 2; *Zmiany w duchowieństwie*, „Słowo” 23 (1904), nr 116, s. 2.

1905 r. przerodziła się w masakrę zwaną „krwawą niedzielą”, co stało się impulsem do wybuchu rewolucji. Wówczas rząd carski został zmuszony do ustępstw politycznych, społecznych i religijnych. 17 (30) kwietnia 1905 r. wydano ukaz o tolerancji religijnej, który duchowieństwo Królestwa Polskiego przyjęło z wielkim entuzjazmem. Mimo braku zgody władz centralnych wielu kapłanów wprowadziło w kancelariach parafialnych język polski. W diecezji kujawsko-kaliskiej stało się tak w 48 przypadkach, wśród których jeden dotyczył ks. Waclawa Kokowskiego. Wkrótce w gminie Ręczno podjęto uchwałę, która prawdopodobnie również dotyczyła wprowadzenia języka polskiego. W 1906 r. gubernator piotrkowski Anton von Essen nałożył obciążenia finansowe na osoby, które były w to zaangażowane. Wśród ukaranych znaleźli się pracownicy urzędu: wójt, pisarz i sędzia oraz właściciele majątków Łąki Szlacheckie i Stobnica, dzierżawca majątku Ręczno, a także miejscowy proboszcz – ks. Waclaw Kokowski. Na duchownego nałożono stosunkowo niską karę w wysokości 50 rubli. W świetle tych wydarzeń okazją do manifestowania narodowych aspiracji stały się pielgrzymki, które wyruszyły z powiatu wieluńskiego na Jasną Górę. 22 września 1907 r. dotarła do Wilna częstochowska grupa pątnicza, której przewodniczył ks. Kokowski²⁴. W 1909 r. mianowano go proboszczem w parafii Srocko, gdzie poświęcił się całkowicie wykończeniu kościoła, którego budowę rozpoczął jego poprzednik – ks. Jan Czyżo, a także pracy społecznej. Będąc proboszczem w tej parafii z woli bpa Stanisława Zdzitowieckiego został kanonikiem honorowym kolegiaty kaliskiej w uznaniu jego zasług o charakterze religijnym i społecznym podczas dotychczasowej pracy duszpasterskiej. Ponadto w 1917 r. powierzono mu stanowisko dziekana dekanatu tuszyńskiego²⁵.

Ostatnią placówką duszpasterską ks. Waclawa była parafia w Rzaśni, do której przybył 13 września 1918 r. Początkowo parafianie, mimo licznego udziału w uroczystej instalacji na urząd proboszcza, odnosili się do niego z „chłodną rezerwą”. Jednak w uprawie ziemi pomagali mu rolnicy z Kul i Otoka. Od początku swojego pobytu w tej parafii ks. Kokowski podjął aktywną działalność duszpasterską. W 1918 r. po raz pierwszy w kościele w Rzaśni ustawiono szopkę bożonarodzeniową²⁶. Proboszcz wprowadził pasterkę o północy i poświęcenie owsa w drugim dniu świąt. Podczas pierwszej wizyty duszpasterskiej chciał odwiedzić wszystkich swoich parafian, dlatego trwała ona aż do 13 marca 1919 r. W Wielkim Poście nabożeństwa Gorzkich Żali z kazaniem pa-

²⁴ *Kary administracyjne w gub. piotrkowskiej*, „Ziemia Lubelska” 1 (1906), nr 60, s. 3; *Pielgrzymka częstochowska w Wilnie*, GKal 15 (1907), nr 234, s. 1; J. Der, *Pożegnanie pielgrzymów częstochowskich*, „Dziennik Wileński” 2 (1907), nr 207, s. 2; *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, narodowych, zakonnych i prywatnych*, oprac. P. Kubicki, cz. 3, t. 1, Sandomierz 1939, s. 367; J. Łupiński, *Ukaz tolerancyjny cara Mikołaja II z 17/30 kwietnia 1905 r.*, „Saeculum Christianum” 2001, t. 8, nr 1, s. 189-190; T. Olejnik, *Wieluńskie w latach rewolucji 1905-1907*, „Rocznik Wieluński” 2005, t. 5, s. 195-204.

²⁵ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Waclawa Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 2; *Zmiany w duchowieństwie*, „Słowo” 28 (1909), nr 209, s. 2; *Srock[o]*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” (dalej: KDKK) 7 (1913), nr 10, s. 316-318; *Srocko pod Piotrkowem*, KWar 93 (1913), nr 242, s. 6; *Ze Srocka pod Piotrkowem*, GŚw 33 (1913), nr 39 (1704), s. 2; *Straż ogniowa ochotnicza we wsi Srocku*, GŚw 33 (1913), nr 40 (1705), s. 5.

²⁶ Parafianie złożyli przy okazji adoracji żłóbka 27 rubli, które zostały przeznaczone na wsparcie biedniejszych rodzin z parafii.

syjnymi były odprawiane w niedzielne popołudnia, a w piątki o godz. 15.00 odbywała się Droga Krzyżowa. W 1919 r. po raz pierwszy od niepamiętnych czasów powrócono do dekorowania Grobu Pańskiego, przy którym Najświętszy Sakrament adorowali członkowie Żywego Różańca i straży ogniowej. Dzieci pierwszokomunijne przyjmowały szkaplerz i składały przyrzeczenie wstrzemięźliwości od alkoholu i papierosów do ukończenia 21. roku życia. Odpust św. Rocha w 1919 r. został zorganizowany bardziej uroczysto niż w poprzednich latach. W tym dniu kazania głoszone nie tylko w kościele, ale i na placu wokół niego. Równolegle były celebrowane tam dwie Sumy. Po zakończeniu obchodów liturgicznych, w których uczestniczyło ok. 6 tys. osób, do Rzęśni zostały sprowadzone przez proboszcza kino obwoźne i karuzela. Nowością było również zorganizowanie 8 września pielgrzymki udającej się na odpust do Pajęczna²⁷. Z kolei w dniach 19-22 sierpnia 1920 r. odbyła się pielgrzymka do Częstochowy, w której uczestniczyły 602 osoby i 32 furmanki²⁸. Ponadto we wrześniu 1928 r. 300 parafian pod przewodnictwem proboszcza uczestniczyło w Kongresie Eucharystycznym w Częstochowie. W 1920 r. przeprowadzono akcję miłosierdzia, podczas której przez dwie niedziele lutego wierni składali ofiary na Polski Czerwony Krzyż i utrzymanie księży w Petersburgu, którzy znaleźli się w bardzo trudnej sytuacji po wprowadzeniu 23 stycznia 1918 r. w Rosyjskiej Republice Radzieckiej dekretu o rozdziale Kościoła od państwa²⁹.

W następnym roku odbyła się wizytacja parafii przez bpa Władysława Krynickiego³⁰, którego witały tłumy mieszkańców pragnących otrzymać błogosławieństwo³¹. W dniach 21-31 stycznia 1923 r. w Rzęśni zostały przeprowadzone misje parafialne, które zdaniem ks. Kokowskiego były konieczne ze względu na ówczesną sytuację poli-

²⁷ Początkowo wzięło w niej udział niewiele osób, ale do Pajęczna weszła grupa licząca już 2 tys. osób, które złożyły ofiary na rzecz kościoła w Rzęśni, zob. APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 137-139, 143-145.

²⁸ Pielgrzymki z Rzęśni na Jasną Górę odbywały się również w kolejnych latach przy licznych udziałach parafian, a niekiedy również orkiestry: w 1921 r. uczestniczyło w niej 786 osób, w 1922 – 1300 osób, w 1925 – 352 osoby, w 1926 – ok. 600 osób, w 1927 – 568, w 1931 – ok. 500, a w 1932 – 400 osób, zob. APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 158, 181, 183, 185, 194, 196-197.

²⁹ Ibidem, s. 148, 187; R. Dzwonkowski, *Z historii Kościoła katolickiego w ZSRR (1918-1939)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1997, t. 67, s. 351-357.

³⁰ Bp Władysław Krynicki – ur. 28 III 1861 r. w drobnomieszczańskim rodzinie rzemieślniczej we Włocławku. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości wstąpił do seminarium duchownego w rodzinnym mieście. Po trzech latach wysłano go do Akademii Duchownej w Petersburgu. W 1885 r. przyjął święcenia kapłańskie, a w 1886 r. uzyskał magisterium z teologii. Pracował jako wikariusz, katecheta oraz wykładowca, wicerektor i rektor seminarium duchownego. Jednocześnie pracował na stanowisku proboszcza. Opublikował wiele prac naukowych. Był członkiem kapituły katedralnej i wizytatorem klasztorów w diecezji. 29 kwietnia 1918 r. został mianowany biskupem pomocniczym diecezji kujawsko-kaliskiej. Skierowano go na rezydencję do Częstochowy, gdzie kierował miejscowym sądem kościelnym. Od 1920 r. pełnił funkcję wizytatora zakonów w Polsce. Od 17 lutego 1927 r. był administratorem, a następnie od 21 listopada – biskupem diecezji włocławskiej. Zmarł 7 grudnia 1927 r., por. W. Kujawski, *Diecezja kujawsko-kaliska...*, s. 214-217.

³¹ Po ingresie biskupa do odrestaurowanej świątyni i powitaniu przez proboszcza zachęcał on wiernych do miłości bliźniego i wytrwałości w czynieniu dobra. Podczas trzech dni dzieci uczestniczyły w katechezach, a sakrament bierzmowania przyjęło 1896 osób. Parafianie w opinii bpa Krynickiego byli spokojni i pracowici. Kolejna wizytacja parafii w okresie działalności ks. Kokowskiego odbyła się w 1929 r., zob. AACz, sygn. AP 102, *Kwestionariusz parafii Rzęśnia z 6 września 1950 r.*, s. 671; *Wizyta Pasterska J.E. Biskupa Sufragana na wiosnę 1921 roku*, KDKK 10 (1922), s. 398.

tyczną i położenie materialne ludności: „Tym bardziej ta potrzeba okazała się konieczną, że duch [parafian] przez agitacje przedwyborcze rozpolitykowany, a przez chciwość dzisiejszą powojenną zmaterializowany, bardzo od nauki Chrystusowej odstąpił i odnowienia w Chrystusie gwałtownie potrzebował”. Wpłynęły one na większą liczbę parafian na Mszach św. nie tylko w niedzielę, ale także w pozostałe dni tygodnia³². Bardzo znaczącym wydarzeniem o charakterze duszpasterskim było powstanie parafii w Kielczygłowie, która została wydzielona z terenu dotychczasowej placówki duszpasterskiej w Rzęśni. Do tego zadania został wyznaczony wikariusz ks. Antoni Wróbel, którego ks. Kokowski przedstawiał wiernym jako „kapłana przysłanego przez pasterza diecezji do organizacji nowej parafii” i udzielał mu osobistego wsparcia³³.

Niewątpliwie w dużym stopniu na działalność duszpasterską ks. Kokowskiego w Rzęśni wpływały jego relacje z duchownymi. Poprawnie układały się kontakty z kapłanami z sąsiednich parafii. Świadczy o tym zaproszenie go do przewodniczenia Sumie podczas odpustu NMP Szkaplerznej w Siemkowicach. Ks. Kokowski brał czynny udział w dekanalnych spotkaniach duchowieństwa i uczestniczył w dyskusjach dotyczących aktualnych spraw duszpasterskich. Doceniając jego doświadczenie w grudniu 1926 r. podczas kongregacji dekanalnej dekanatu brzeźnickiego zebrani księża wybrali go na stanowisko wicedziekana. Nominacja ta została zatwierdzona przez bpa Teodora Kubinę 28 kwietnia 1927 r. Następnie 17 listopada 1932 r. został dziekanem dekanatu brzeźnickiego. Pełnione przez niego funkcje w dekanacie wzbudzały uznanie wśród parafian i duchowieństwa. Stały się jednak źródłem konfliktu w 1933 r., gdy zgłoszono wobec niego zażalenie na przetrzymywanie dotacji rządowych dla księży z dekanatu i niewypłacanie ich natychmiast po otrzymaniu z kurii diecezjalnej³⁴.

³² Misje przeprowadzili redemptoryści: o. Kazimierz Majgier CSsR i o. Wojciech Witkowski CSsR z Krakowa oraz o. Józef Palewski CSsR z Tuchowa, zob. APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 164, 169; *Rzęśnia. Misje parafialne*, KDKK 17 (1923), nr 4-5, s. 190-192.

³³ Podczas instalacji ks. Wróbla na stanowisku proboszcza ks. Kokowski witając go chlebem i solą powiedział: „Ofiaruj ci, Kochany proboszczu nowej parafii kielczygłowskiej chleb i sól na progu nowej ery twojego życia kapłańskiego. Jak rodzice cieszą się choć połowę majątku dziecku oddają, bo sądzą, że dwoje sił lepiej pracować będzie niż jedna, tak i ja, a razem ze mną cała parafia rzęsieńska, cieszymy się z powitania, za łaskawą wolą Najdostoj[niejszego] Pasterza naszej diecezji, nowej w jej obrębie parafii. A cieszę się dlatego, że dotąd tylko dwie Msze święte co dzień w niej były odprawiane, obecnie trzy konsekrowane ofiary do Boga wznosić się będą. Dotąd w jednej świątyni głoszone było Słowo Boże, którego niejeden z dalszych wiosek nie słyszał – obecnie w dwóch kościołach to Słowo głoszone łatwiej do dalszych wiosek dotrze i niejedną duszę do Boga zwróci lub w cnocie utwierdzi. Niech więc tobie i obecnym twoim parafianom Bóg błogosławi, a ten chleb i sól niech będzie dowodem, że wam przez usta moje cała dawniejsza parafia nie tylko łask Bożych, lecz i obfitości dóbr ziemskich życzy, byście mogli jak najprędzej pobudować plebanie i zabudowania gospodarze, a w przyszłości da Bóg zdobyć się mogli na budowę pięknej, trwałej świątyni. Niech wam Bóg błogosławi, a pomaga Matka Najświętsza”, zob. Archiwum parafii w Kielczygłowie (dalej: APKiel), brak sygn., *Kronika nowo powstałej parafii Kielczygłów od 13 października 1924 r.*, s. 2-3; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 176; *Erekcja parafii w Kielczygłowie*, KDKK 18 (1924), s. 558-560.

³⁴ AACz, sygn. AP 82, *Pismo dziekana brzeźnickiego ks. T. Jankowskiego do Prześwietnej Kurii Biskupiej w Częstochowie z 10 grudnia 1926 r.*; ibidem, *Pismo bpa Teodora Kubiny z 28 kwietnia 1927 r.*; ibidem, *Pismo bpa Teodora Kubiny do ks. Wacława Kokowskiego proboszcza w Rzęśni, kanonika honorowego kaliskiego z 17 listopada 1932 r.*; ibidem, *Pismo wikariusza generalnego ks. Antoniego Zimniaka do Przewielebnego ks. Kanonika W. Kokowskiego, Dziekana w Rzęśni z 18 września 1933 r.*; *Wiec w Siemkowicach*,

Nieco bardziej skomplikowane były relacje ks. Kokowskiego z wikariuszami, których w latach 1918-1934 pracowało w Rząśni aż kilkunastu³⁵. Najtrudniejszy był okres w latach 1920-1921 gdy pracę duszpasterską przez kilka miesięcy prowadził wyłącznie proboszcz ze względu na brak wikariusza. W tym czasie skierowano do Rząśni ks. Stanisława Pietraszewskiego – uchodźcę z diecezji wileńskiej, który po kilku miesiącach otrzymał wezwanie od swojego biskupa i wyjechał. Parafia liczyła ponad 10 tys. wiernych i borykała się z epidemią tyfusu. Powodowało to pilną potrzebę spowiedzenia chorych, a także przygotowania parafian do wizytacji bpa Władysława Krynickiego. O trudnym położeniu ks. Kokowskiego świadczyły słowa, które przesłał w korespondencji do biskupa: „Za co ja jestem ciągle w Rząśni karany? (...) Nie inaczej bowiem jak za karę uważam pozbawianie mnie ciągle wikariusza. Po wyjściu ks. Szymaka byłem 4,5 miesiąca bez wikariusza; po wyjeździe ks. Pietraszewskiego – uchodźcy z wileńskiej diecezji – przeszło miesiąc, a teraz znowu jestem sam zostawiony na tysięcotysięcznej parafii i na nieszczęście moje naznacza Wasza Ekscelencja do Rząśni takich wikariuszy, którzy do niej nie przychodzą i stąd lata długie, a dla mnie przykre przerwy. Tak było z ks. Salomonem, tak jest teraz z ks. Kazimierowiczem”³⁶.

W kolejnych latach doszło wręcz do sporów ks. Waclawa z niektórymi wikariuszami. W jednym z przypadków konflikt dotyczył trudnej sytuacji materialnej duchowieństwa, która była odzwierciedleniem zubożenia społeczeństwa po okresie zaborów i I wojny światowej. W związku z tym w 1922 r. władza diecezjalna zaangażowała dziekana do wyjaśnienia skargi ks. Adama Borka. Ostatecznie przyznano rację wikariuszowi i nakazano proboszczowi uregulowanie zobowiązań względem niego. Ks. Kokowski, znany z umiejętnego eksplikowania własnego zdania, poddał się decyzji bpa Zdzitowie-

„Tygodnik Wieluński” 2 (1921), nr 30, s. 6; *Z dek. Brzeźnickiego*, KDKK 17 (1923), nr 12, s. 523-524; J. Pęciak, *Wspomnienia pośmiertne*, GŚw 53 (1934), nr 22 (2783), s. 11; W. Pogorzelski, *43 lata w kapłaństwie*, Sieradz 1935, s. 109.

³⁵ Byli to następujący wikariusze: ks. Nikodem Szemborski (w l. 1917-1919), ks. Józef Szymak (od 28 VI 1919 do 23 VIII 1920), ks. Stanisław Pietraszewski (od 16 IX 1920 do 2 IV 1921), ks. Henryk Kazimierowicz (skierowany do parafii w 1921, nie przybył), ks. Julian Kwapuliński (od 3 V 1921 do 2 VII 1921), ks. Ignacy Radkowski (od 28 VII 1921 do 2 XII 1921), ks. Adam Borek (od 24 XII 1921 do 8 V 1922), ks. Józef Siutowicz (od 17 V 1922 do 30 VII 1922), ks. Jan Krawiecki (od 9 VIII 1923 do 11 V 1924), ks. Antoni Wróbel (od 16 V 1924 do 13 X 1924), ks. Włodzimierz Rosso (od 18 XII 1924 do 20 X 1925), ks. Stanisław Dąbrowski (od 23 X 1925 do 28 VIII 1926), ks. Marian Kołodziejcki (od 27 VIII 1926 do 9 VIII 1929), ks. Józef Krawczyński (od 9 VIII 1929 r. do 8 IX 1930), ks. Józef Bartecki (od 11 IX 1930 do 19 XII 1932) i ks. Boguchwał Tuora (od 21 XII 1932 do 1935), zob. AACz, sygn. AP 102, *Kwestionariusz parafii Rząśnia z 6 września 1950 r.*, s. 675; *Catalogus...1918*, Wladislaviae 1918, s. 127; *Catalogus...1919*, Wladislaviae 1919, s. 124; *Catalogus...1920*, Wladislaviae 1920, s. 136; *Catalogus...1921*, Wladislaviae 1921, s. 131; *Catalogus...1922*, Wladislaviae 1922, s. 50; *Catalogus...1923*, Wladislaviae 1923, s. 40; *Catalogus...1924*, Wladislaviae 1924, s. 35; *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1926*, Częstochoviae 1926, s. 29; *Schematismus...1928*, Częstochoviae 1928, s. 44; *Schematismus...1929*, Częstochoviae 1929, s. 45; *Schematismus...1930*, Częstochoviae 1930, s. 43; *Schematismus...1931*, Częstochoviae 1931, s. 44; *Schematismus...1932*, Częstochoviae 1932, s. 43; *Schematismus...1933*, Częstochoviae 1933, s. 48; *Schematismus...1934*, Częstochoviae 1934, s. 49; *Schematismus...1935*, Częstochoviae 1935, s. 49.

³⁶ AACz, sygn. AP 82, *Pismo ks. kan. Waclawa Kokowskiego do Excelencji Księdza Biskupa Diecezji Kujawsko-Kaliskiej z 14 marca 1921 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Waclawa Kokowskiego: Excellentissime Domine! z 15 grudnia 1921 r.*; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 156-157.

ckiego, ale jednocześnie złożył obszernie wyjaśnienia dotyczące złej sytuacji materialnej proboszczów w ówczesnych realiach³⁷. Dwa lata później doszło do nieporozumień pomiędzy proboszczem a ks. Janem Krawieckim, w obronie którego wystąpili parafianie. Zapisał się on w Rzęśni jako „bardzo czcigodny i świętobliwy kapłan”. Szerzył oświatę, nauczał religii dzieci szkolne i odznaczał się pilnością w wypełnianiu obowiązków. W związku z tym niektórzy mieszkańcy sprzeciwili się decyzji o przeniesieniu wikariusza i powstrzymali go siłą przed wyjazdem. Wpłynęło to na nałożenie na niego kary suspensy, mimo iż trzykrotnie próbował opuścić parafię, m.in. pod osłoną nocy i przy pomocy dziekana. Sytuacja ta wpłynęła na pogorszenie relacji proboszcza z parafianami do tego stopnia, że w drugim dniu Zielonych Świąt do interwencji wezwano policję, a cała sprawa znalazła swój finał przed sądem. Jednocześnie żądano odwołania z Rzęśni ks. Kokowskiego, który ostatecznie pozostał na swoim stanowisku. Odejście ks. Krawieckiego spowodowało ogromne rozżalenie parafian, a cały spór wpłynął negatywnie na dalszą działalność duszpasterską³⁸.

Do ograniczenia aktywności w późniejszym czasie ks. Kokowskiego zmuszały inne przykre doświadczenia. 14 listopada 1924 r. zmarła jego matka – Tekla Kokowska, która została pochowana na cmentarzu w Rzęśni. Ponadto zapadł na artretyzm i z tego powodu od 1923 r. systematycznie wyjeżdżał na leczenie do Truskawca. Być może jego kłopoty zdrowotne stały się jedną z przyczyn wydzielenia z parafii w Rzęśni samodzielnej jednostki duszpasterskiej w Kielczygłowie. W 1929 r. doszło do poprawy jego samopoczucia, gdyż udał się na ośmiodniową pielgrzymkę do Pragi, gdzie nawiedził relikwie św. Wacława. Jednak już w kolejnym roku silne bóle stawów uniemożliwiły mu udział w wizycie duszpasterskiej³⁹.

3. Troska o stan materialny parafii

Jedną z ważniejszych aktywności ks. Wacława Kokowskiego podczas pracy na stanowisku proboszcza w czterech parafiach były starania w kierunku poprawy bazy materialnej tych placówek duszpasterskich. Po przybyciu do Dzieztrznik w 1896 r. zastał

³⁷ AACz, sygn. AP 82, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego z 1 czerwca 1922 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Najdostojniejszego Pasterza z 12 sierpnia 1922 r.*; *Czy możemy czekać?*, KDKK 16 (1922), nr 4, s. 171-176; *Uposażenie duchowieństwa w Polsce*, KDKK 16 (1922), nr 7-9, s. 350-352; *Uwagi nad projektem pensji dla duchowieństwa*, KDKK 16 (1922), nr 12, s. 506-508.

³⁸ AACz, sygn. AP 82, *Od ogółu parafian Rzęśnia ziemi Piotrkowskiej Diecezji Kujawsko-Kaliskiej zażalenie z 6 lipca 1924 r.*; M. Widera, *Dzieje Kościoła katolickiego w powiecie wieluńskim (1918-1939)*, Opole 2021, s. 267, 280-282.

³⁹ AACz, sygn. AP 82, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej we Włocławku z 7 maja 1923 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Najdostojniejszego Pasterza z 1 stycznia 1924 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej we Włocławku z 18 sierpnia 1924 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej we Włocławku z 23 maja 1925 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej w Częstochowie z 22 kwietnia 1927 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej w Częstochowie z 27 sierpnia 1928 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej w Częstochowie z 27 maja 1929 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej w Częstochowie z 24 września 1929 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej w Częstochowie z 6 czerwca 1933 r.*; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 179.

niewielki, drewniany kościół, w którym mogło się zmieścić jedynie 400 osób. Nie odpowiadał on potrzebom duszpasterskim społeczności liczącej 3,6 tys. wiernych i był w złym stanie technicznym. Ponadto w Pątnowie znajdował się kościół filialny, do którego uczęszczali mieszkańcy tej miejscowości i Bieńca. W związku z tym jego główną troską stała się budowa nowej świątyni, czemu sprzeciwiali się wierni uczęszczający na nabożeństwa do Pątnowa. Dopiero po czterech latach udało mu się uzyskać pozwolenie władz państwowych, a następnie w 1900 r. rozpoczęto prace. Plan wykonał bezinteresownie inżynier Józef Szrajter. W 1901 r. wmurowano kamień węgielny i wykonano fundamenty wokół drewnianego kościoła. W kolejnym roku rozpoczęto wznoszenie murów na podbudowie kamiennej. W 1904 r. były one już wzniesione na wysokość naw bocznych, a na kolejne etapy budowy udało się zgromadzić materiały budowlane⁴⁰.

W 1913 r. na łamach „Gazety Świątecznej” jeden z mieszkańców Dzietrznik opisał prace pod nadzorem ks. Kokowskiego w następujący sposób: „Nie brakło gospodarzy chętnych do budowy kościoła, ale niestety było też wielu przeciwnych temu. Dużo się napracował ten sługa Boży zanim nas do jedności doprowadził; sam mówił, że się na tę intencję modlił i nowennę odprawiał. Kiedy już zapadła uchwała parafialna, a z kolei przyszło i pozwolenie władzy, dopiero ksiądz nasz wziął się gorliwie do wielkiej pracy. Gdyby nie jego gorliwość, tobyśmy do dnia dzisiejszego gnietli kości w owym małym kościółku. Ksiądz proboszcz wystarał się dla nas o głązy na fundamenty (dostaliśmy je darmo od jednego właściciela dóbr w sąsiedniej parafii), a także sprawił zabiegami swymi, że i kamień łamany dostaliśmy bardzo tanio. Wapno i cegłę zwoziliśmy z Częstochowy, przeszło siedem mil. Budowa szła dobrze. Mury kościoła były już na wysokości 10 łokci, co stanowiło trzecią część całkowitej wysokości ścian; drzewo na wiązanie dachu mieliśmy już obrobione, okna żelazne były już sprowadzone z Częstochowy, bo drogi nasz kapłan tak umiał do ludzi przemawiać i zachęcać, że nie tylko końmi zwozili, ale niektórzy o milę sami kamienie na półwoziu ciągnęli, i to jedynie ze swej szczerzej chęci, nie z żadnego przymusu. Aby tylko coś na chwałę Bożą zrobić. I szła robota rażno, aż miło było spojrzeć”⁴¹.

Przerwanie prac nastąpiło wskutek interwencji mieszkańców Pątnowa i Bieńca, którzy nie chcieli składać zadeklarowanych wcześniej ofiar na dalszą realizację projektu. Wnieśli oni skargi do biskupa kujawsko-kaliskiego i gubernatora piotrkowskiego, który decyzją administracyjną usunął ks. Waclawa Kokowskiego z urzędu proboszcza w Dzietrznikach. W okresie jego posługi w tej parafii na budowę kościoła wydano 16 tys. rubli. Na jego miejsce mianowano ks. Feliksa Kobielskiego, który wspólnie z parafianami sfinalizował budowę świątyni. Podczas jej poświęcenia 19 września 1909 r. bp Stanisław Zdzitowiecki wyraził uznanie wobec starań obu proboszczów⁴².

⁴⁰ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Waclawa Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; *Dzietrzniki*, KDKK 3 (1909), nr 12, s. 396; *Jeszcze z Dzietrznik*, GKal 9 (1901), nr 276, s. 2; F. Kobielski, *Pamiętka z parafii Dzietrzniki z filiami w Pątnowie i w Grębieniu*, bmrw, s. 3; J. Kowalski, *W stulecie kościoła w Dzietrznikach*, „Na Sieradzkich Szlakach” 22 (2007), nr 1 (85), s. 30; *Dzieje parafii [Dzietrzniki]*, https://www.paraftadzietrzniki.pl/historia/menu_id/136 (dostęp: 1 X 2022).

⁴¹ F. Okwieciński, op. cit., s. 6.

⁴² AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Waclawa Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; ibidem, *Pismo ks. kan. Waclawa Kokowskiego: Excellentissime Domine! z 15 grudnia 1921 r.*; APRząś,

Od 1904 r. kolejną placówką duszpasterską ks. Kokowskiego była parafia w Ręcznie, gdzie jego staraniem powstał dom ludowy dla spotkań założonych przez niego stowarzyszeń społecznych i odnowiono plebanię. Na te cele wydano ok. 10 tys. rubli⁴³. W 1909 r. został mianowany proboszczem w Sroczku. W tej miejscowości staraniem ks. Jana Czyży rozpoczęto budowę kościoła. Zapoczątkowane przez niego dzieło zostało ukończone we współpracy z parafianami staraniem następnego proboszcza, który opisał swoją aktywność z tego okresu w następujący sposób: „Tutaj zastał mnie ogrom pracy nad stanem materialnym parafii. Przy pomocy Bożej w przeciągu lat czterech zrobiłem to co zrobić należało. Dokończyłem tynkowanie kościoła, na głównej nawie położyłem dach z dachówek, na nawach bocznych dałem nowy dach i blachę z blachy żelaznej cynkowanej. Dałem posadzkę terakotową, zbudowałem w[ielki] ołtarz, żelazną ambonę i organy. Umeblowałem zakrystię i do porządku doprowadziłem aparaty kościelne. Wybudowałem nową plebanię, nowe zabudowania kamienne dla proboszcza i służby kościelnej. Wystawiłem budynek, w którym miały pomieszczenia: ks. wikary, służba kościelna, sklep spółkowy biblioteka, herbaciarnia i dom ludowy. Kościół ogrodziłem kratą żelazną na podmurowaniu. Dokupiłem ziemi na cmentarz i cały cmentarz ogrodziłem parkanem kamiennym. W ostatnim roku mojego pobytu w Sroczku obstałowałem dwa boczne ołtarze, które do reszty wypłacił i sprowadził mój następcą”. Zwieńczeniem prac wykończeniowych kościoła była wizyta bpa Stanisława Zdzitowieckiego, który 24 sierpnia 1913 r. przybył do Srocka. Podczas pobytu w tej parafii pobłogosławił stacje Drogi Krzyżowej i poświęcił świątynię. Na wszystkie prace w celu poprawy stanu materialnego parafii przeprowadzone staraniem ks. Wacława Kokowskiego wydano 84 tys. rubli⁴⁴.

Ostatnią jego placówką duszpasterską była Rząśnia gdzie przybył w 1918 r. i pozostał przez 16 lat. Także w tej parafii należało podjąć remont kościoła. Wówczas posiadał już duże doświadczenie w tym zakresie. Prace materialne rozpoczął jednak od przeprowadzenia koniecznych przeróbek w plebanii. Wówczas wykonano przejście prowadzące do łazienki i pomalowano ściany. 21 września 1919 r. podczas zebrania parafialnego podjęto decyzję o budowie domu dla organisty i kościelnego. Przewodniczącym budowy został proboszcz, skarbnikiem – Antoni Panek, a członkami komitetu: Piotr Krysiak, Józef Pęciak, Roch Szczepanik i Julian Zieliński⁴⁵.

Jednocześnie gromadzono materiały budowlane konieczne do przeprowadzenia remontu kościoła. W 1920 r. z Częstochowy sprowadzono wagon cegły, z Pajęczna 30 kwintali wapna, a także deski. Ponadto wierni składali ofiary na ten cel. 21 czerw-

brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 132; *Dzielniki*, KDKK 3 (1909), nr 12, s. 396; F. Kobielski, op. cit., s. 3; F. Okwieciński, op. cit., s. 6.

⁴³ AACz, sygn. AP 82, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego: Excellentissime Domine! z 15 grudnia 1921 r.*; J. Związek, *Kokowski Wacław...*, s. 30; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 132.

⁴⁴ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1-2; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego: Excellentissime Domine! z 15 grudnia 1921 r.*; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 132; *Spod Piotrkowa*, „Biesiada Literacka” (dalej: BLit) 74 (1913), nr 39, s. 255; *Sroczko pod Piotrkowem*, KWar 93 (1913), nr 242, s. 6; *Ze Srocka pod Piotrkowem*, GŚw 33 (1913), nr 39 (1704), s. 2; *Straż ogniowa ochotnicza we wsi Srocku*, GŚw 33 (1913), nr 40 (1705), s. 5.

⁴⁵ APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 138, 141-142.

ca 1920 r. rozpoczęto prace. Murarze po ustawieniu rusztowań odbijali stary tynk na zewnętrznej elewacji i wykonywali nowy na całym kościele. Powodowało to zgorzenie niektórych parafian. Najtrudniejszym przedsięwzięciem było wzmocnienie konstrukcji wieży, które groziły zawaleniem. Dekarze pokryli dachy na wieżach i nawach bocznych blachą cynkową, a stara blacha została wykorzystana do pokrycia organistówki. W budynku gospodarczym wymieniono okna oraz urządzono sklep i mieszkanie dla organisty, a także wybudowano niewielkie obory. Prace udało się sfinalizować mimo powołania do wojska niektórych pracowników. 26 grudnia 1920 r. dokonano uroczystego pobłogosławienia nowych obiektów. Następnie rozpoczęto odnawianie wnętrza świątyni, które objęło w latach 1920-1921 m.in. pomalowanie ścian i wzniesienie ambony. W maju i czerwcu 1921 r. wymieniono elementy konstrukcji sygnaturki i pokrywającą ją blachę, odnowiono bramę cmentarza kościelnego, wymurowano schody z jadalni do ogrodu plebańskiego, wyremontowano ganek i naprawiono rynny dachu plebanii. Ponadto dokonano przeróbek w pomieszczeniach gospodarczych⁴⁶. Z dobrowolnych ofiar udało się naprawić uszkodzony parkan wokół cmentarza i wmurowano w niego tablicę z grobu Wojciecha Wysockiego, oficera kościuszkowskiego, a także pokryto gontami dach na znajdującej się tam kaplicy. Łącznie otynkowanie i pokrycie kościoła, remont ogrodzenia na cmentarzu i wybudowanie domu ludowego pochłonęły ok. 40 tys. zł. Przeprowadzenie tych prac stało się możliwe dzięki ofiarności parafian, co podkreślał proboszcz w 1921 r. podczas wizytacji parafii przez bpa Władysława Krynickiego. Ponadto zakupiono nowe sprzęty kościelne i szaty liturgiczne⁴⁷. W okresie posługi ks. Kokowskiego w Rzęśni w okolicy powstały parafie w Kleszczowie (w 1919 r.) i Kiełczygłowie (w 1924 r.), które z inicjatywy bpa Zdzitowieckiego były wspierane materialnie m.in. przez placówkę duszpasterską w Rzęśni. Parafianie cenili starania proboszcza o poprawę stanu materialnego parafii, a zwłaszcza jego troskę o kościół. Efekty jego zaangażowania były bowiem widoczne gołym okiem⁴⁸.

Z pewnością odznaczał się dużą troską o bazę materialną każdej parafii, w której był proboszczem. Jego starania spowodowały, że wierni mogli swobodnie uczęsz-

⁴⁶ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Excelencji Księdza Biskupa Diecezji Kujawsko-Kaliskiej z 14 marca 1921 r.*; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego: Excellentissime Domine! z 15 grudnia 1921 r.*; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 149, 155; *Pamiętnik Ogólnopolskiego Kongresu Tercjarskiego odbytego w Krakowie z okazji 700-letniego jubileuszu założenia III Zakonu św. o. Franciszka. 1221-1921*, Częstochowa 1922, s. 270.

⁴⁷ Zakupiono m.in. puszkę do komunikantów, dzwonki, lichtarze, trybularz z łódką, świece sprężynowe, szaty liturgiczne, dywany i mszał pogrzebowy, zob. APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 132, 153, 180-182, 187; ibidem, brak sygn., *Spis inwentarza kościoła parafialnego w Rzęśni dokonany podczas instalacji na probostwo ks. kan. Wacława Kokowskiego z 15 września 1918 r.*, s. 2, 4.

⁴⁸ Do Kleszczowa przekazano m.in. ornat czerwony z przyborami, albę z humerałem, korporał, palkę i pięć puryfikaterzy. Do nowo powstałej parafii w Kiełczygłowie podarowano kielich, naczynia na poświęcone oleje, konfesjonał, cztery chorągwie, pięć ornatów, trzy kapy, stułę, sukienkę na puszkę, bursę, cztery obrusy, dwie alby, trzy komże, trzy ręczniki, dwa humerały, siedem puryfikaterzy, dwa korporały, dwie palki, dwie koloratki do stuł, mszał pogrzebowy, zob. APRząś, brak sygn., *Spis inwentarza kościoła parafialnego w Rzęśni dokonany podczas instalacji na probostwo ks. kan. Wacława Kokowskiego z 15 września 1918 r.*, s. 2-5, 10; J. Pęciak, op. cit., s. 11.

czać do kościołów, które odpowiadały ich zapotrzebowaniu i stwarzały dobre warunki do rozwoju ich religijności. Poza świątyniami troszczył się także o godziwe warunki mieszkaniowe pracowników parafialnych i o odpowiednie lokale, w których odbywały się spotkania organizacji o charakterze społecznym.

4. Wkład w rozwój stowarzyszeń katolickich

Okres dwudziestolecia międzywojennego charakteryzował się rozwojem stowarzyszeń o charakterze społecznym. Ks. Wacław Kokowski obok pracy duszpasterskiej prowadził intensywną działalność społeczną, a zwłaszcza troszczył się o jednoczenie swoich parafian w organizacjach, które miały na celu służbę wobec lokalnej społeczności. Jednocześnie podejmował starania mające na celu ugruntowanie już istniejących bractw religijnych i powstanie nowoczesnych form duszpasterstwa stanowego, które powstawały w tym czasie na ziemiach polskich na dużą skalę. Taką działalność ks. Kokowski zapoczątkował w Sroczku, gdzie rozpowszechniał Trzeci Zakon św. Franciszka z Asyżu, tzw. tercjarstwo, którego istotą działalności było pogłębienie życia chrześcijańskiego⁴⁹. W tej parafii udało mu się zawiązać pierwszą wspólnotę, jednak nie została ona kanonicznie erygowana jego staraniem. Z tą organizacją kościelną spotkał się później w Rzęśni. Trzeci Zakon został tam założony już w 1909 r., ale dopiero w 1921 r. prawnie zatwierdzili je franciszkanie z Radomska. W 1922 r. zrzeszało ono 11 braci i 36 sióstr, jednak w kolejnych latach doszło do ogromnego wzrostu liczby członków. Do 1934 r. zaangażowało się w jego działalność ok. 500 parafian. W tej parafii funkcjonowały ponadto 24 koła różańcowe, których działalność koncentrowała się wokół praktykowania i propagowania modlitwy różańcowej. 22 koła zrzeszały kobiety, a po jednym – mężczyzn i dziewczęta. Ks. Kokowski w swojej pracy duszpasterskiej założył łącznie ponad 200 kół różańcowych⁵⁰. W latach 20. i 30. XX w. stowarzyszenia religijne powstawały w Polsce na wielką skalę, w tym także w diecezjach kujawsko-kaliskiej i częstochowskiej. Ks. Wacław Kokowski aktywnie włączał się w tego rodzaju aktywność duszpasterską w swojej parafii. W styczniu 1923 r. powołał do istnienia Towarzystwo Misyjne, którego cele skupiały

⁴⁹ Papież Benedykt XV w encyklice: *Sacra propediem* wydanej z okazji 700-lecia jego założenia, zachęcał wiernych do wstępowania w jego struktury i podkreślał doniosłą rolę tercjarzy we wprowadzaniu pokoju i miłości w świecie. Warunkiem przyjęcia były: zachowanie w życiu nienagannych obyczajów, głęboka wiara i akceptowanie nauki Kościoła. Początkowo tercjarze po obłóczynach odbywali nowicjat, a następnie składali profesję. Przynależność do Trzeciego Zakonu wiązała się z obowiązkiem comiesięcznej spowiedzi i Komunii św. oraz odmawiania określonych modlitw, por. F. Ligenza, „Reguła – Nowy Katechizm III Zakonu św. O. Franciszka Serafickiego”, KDKK 13 (1919), nr 6-7, s. 208; *Encyklika Ojca św. z powodu 700-lecia założenia III Zakonu św. Franciszka z Asyżu: „Sacra propediem”*, KDKK 15 (1921), nr 5, s. 137-143; *Siedemsetletnia rocznica założenia III Zakonu, KDKK 15 (1921), nr 4, s. 106-107; Encyklika ojca św. Piusa XI, „Wiadomości Diecezjalne”* (dalej: WD) 1 (1926), nr 4, s. 45; *Komunikat Sekretariatu Rady Głównej III Zakonu św. Franciszka o potrzebie wizytacji poszczególnych zgrupowań tercjarzskich*, WD 10 (1935), nr 5, s. 48-49; *Okólnik tercjarzski*, WD 13 (1938), nr 1, s. 7-9.

⁵⁰ AACz, sygn. AP 82, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego: Excellentissime Domine! z 15 grudnia 1921 r.*; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 132, 138; *Pamiętnik Ogólnopolskiego Kongresu Tercjarzkiego*, op. cit., s. 270, 277.

się na wspieraniu ewangelizacji prowadzonej w odległych krajach. Prezesem oddziału został Adam Słowik, skarbnikiem – Józef Dziuboń, a sekretarzem – proboszcz⁵¹.

W 1919 r. podczas konferencji episkopatu w Częstochowie i Gnieźnie powołano do istnienia Ligę Katolicką⁵², która dążyła do zorganizowania w Polsce struktur zgodnych z założeniami papieskich encyklik społecznych, wprowadzenia szkół wyznaniowych i prawodawstwa katolickiego oraz zwalczania partii lewicowych i masonerii. Z jej inicjatywy zwoływano zjazdy uświadamiające w tej tematyce, a także urządzano: nabożeństwa, rekolekcje, odczyty i wykłady⁵³. Z kolei podczas konferencji episkopatu w dniach 28-30 kwietnia 1930 r. powołano do istnienia Akcję Katolicką, która przejęła zadania wcześniejszej Ligi⁵⁴. 10 listopada 1929 r. w Rzęśni z inicjatywy ks. Kokowskiego powstało Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej. Zapisali się do niego 22 chłopców i 24 dziewczęta. Proboszcz pozostał jego protektorem, a kolejni wikariusze pełnili rolę patronów. Zaledwie po kilku tygodniach, w Boże Narodzenie, młodzież zrzeszona w tej organizacji urządziła zabawę świąteczną. 19 stycznia 1930 r. wraz z wikariuszem ks. Józefem Krawczyńskim urządziła przedstawienie ze sztuką: *Gwiazda ludu*. Po ukształtowaniu się struktur stowarzyszenia i rozwinięciu szerszej działalności, która polegała m.in. na utworzeniu sekcji rolniczej i organizowaniu konkursów na najlepsze uprawy, 9 października 1932 r. odbyło się poświęcenie dwóch sztandarów dwóch kolumn Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży – młodzieży męskiej i młodzieży żeńskiej. Po li-

⁵¹ APRzaś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 170-171; *Polskie Towarzystwo Misyjne*, KDKK 16 (1922), nr 7-9, s. 276; *Zakładanie Kół parafialnych Towarzystwa Misyjnego*, KDKK 16 (1922), nr 10, s. 370; *W sprawie ożywienia Kół Tow. Mis.*, KDKK 19 (1925), nr 3-4, s. 134.

⁵² Był to ruch społeczno-religijny składający się z czterech organizacji: Stowarzyszenia Kobiet Katolickich, Stowarzyszenia Mężów Katolickich, Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej i Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Żeńskiej.

⁵³ W. Mysłek, *Kościół katolicki w Polsce w latach 1918-1939. Zarys historyczny*, Warszawa 1966, s. 275-289; K. Grzybowski, B. Sobolewska, *Doktryna polityczna i społeczna papieżstwa (1789-1968)*, Warszawa 1971, s. 110; K. Jeżyna, *Akcja Katolicka w II Rzeczypospolitej*, Lublin 1996, s. 34; M. Stępiak, *Akcja Katolicka w Polsce i w diecezji łódzkiej w okresie międzywojennym. Refleksja historyczna w 10. rocznicę powołania Akcji Katolickiej w Archidiecezji Łódzkiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2005, t. 14, s. 216; K. Michałuk, *Geneza i funkcjonowanie Ligi Katolickiej w diecezji lubelskiej (1927-1929)*, „Studia Elckie” 2019, t. 21, nr 2, s. 249.

⁵⁴ 27 XI 1930 r. jej statut konstytucyjny został zatwierdzony przez papieża Piusa XI. Zgodnie z tym dokumentem Naczelnemu Instytutowi Akcji Katolickiej podlegały instytuty diecezjalne, zaś im – oddziały parafialne. Ogólnokrajowym związkom (Katolicki Związek Kobiet, Katolicki Związek Mężów, Katolicki Związek Młodzieży Męskiej i Katolicki Związek Młodzieży Żeńskiej) zostały podporządkowane stowarzyszenia działające w obrębie diecezji. Były to: Katolickie Stowarzyszenie Kobiet, Katolickie Stowarzyszenie Mężów, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej. W parafiach powoływano ich odrębne oddziały. Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej w Częstochowie został założony przez bpa Kubinę 23 I 1931 r., por. *Akcja Katolicka*, WD 5 (1930), nr 7, s. 74; *Dekret erekcyjny Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej w Częstochowie*, WD 6 (1931), nr 1, s. 7; *Statut konstytucyjny Akcji Katolickiej w Polsce*, WD 6 (1931), nr 1, s. 7-11; *Statut konstytucyjny Akcji Katolickiej w Polsce oraz regulaminy*, Poznań 1930, s. 5-10; H.E. Wyczawski, *Działalność religijna i społeczna*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, t. 2, Poznań 1979, s. 50-70; R. Niparko, *Akcja Katolicka*, [w:] EK, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski, t. 1, Lublin 1973, kol. 229-231; J. Dziwoki, *Akcja Katolicka w diecezji katowickiej (1925-1939)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1992-1993, t. 25-26, s. 272-273; Cz. Brzoza, *W niepodległym państwie (1918-1939)*, [w:] idem, A.L. Sowa, *Historia Polski 1918-1945*, Kraków 2006, s. 146-147.

turgicznej uroczystości ich członkowie zaprezentowali akademię wraz ze śpiewami, deklamacją wierszy i dwoma sztukami: *O bitwie pod Warszawą* i *O końskiej kuracji*⁵⁵.

Staraniem ks. Wacława Kokowskiego w Rzęśni powstały jeszcze inne stowarzyszenia religijne. 3 stycznia 1930 r. zorganizowano Arcybractwo Straży Honorowej Najświętszego Serca Jezusowego, do którego wstąpiło 61 osób. Jego celem było rozwijanie pobożności ukierunkowanej na modlitwę opartą na pocieszaniu zranionego Serca Pana Jezusa w czasie codziennej godzinnej adoracji osobistej prowadzonej równoległe z wykonywanymi obowiązkami. W kolejnym roku podczas spotkania w domu ludowym proboszcz przedstawił parafianom plan założenia Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary, które zrzeszało osoby dorosłe troszczące się o rozwój misyjnej działalności Kościoła katolickiego. Inną formą duszpasterstwa, dedykowaną robotnikom sezonowym wyjeżdżającym poza granice kraju, było Stowarzyszenie Wychodźców Polskich pod Opieką Królowej Korony Polskiej w diecezji częstochowskiej, które miało na celu jednoczenie tej ludności, podnoszenie jej poziomu życia religijnego i ugruntowanie postaw patriotycznych. Zostało ono erygowane w diecezji częstochowskiej 26 lutego 1931 r. Następnie bp Kubina powoływał jego oddziały w poszczególnych parafiach, zwłaszcza znajdujących się na terenach przygranicznych⁵⁶. Ze względu na dużą liczbę parafian wyjeżdżających do pracy⁵⁷ 22 maja 1931 r. oddział stowarzyszenia wychodźców został powołany również w Rzęśni. Zapisano się do niego 68 osób, a później dołączyły do nich kolejne 64 osoby. W konsekwencji proboszcz złożył do władzy diecezjalnej wnioski o jego zarejestrowanie. W składzie zarządu znaleźli się: ks. Wacław Kokowski, Stanisław Pietrzyk (skarbnik), Stanisław Rogaczewski (prezes), Kazimiera Stasiak (sekretarz) i Waleria Walasik (wiceprezes). Organizacje religijne powoływane przez proboszcza Kokowskiego, które funkcjonowały z jego wsparciem, stały się okazją do rozwijania religijności należących do nich członków i zwiększenia zaangażowania wiernych w rozwój działalności parafialnej podczas uroczystości kościelnych⁵⁸.

5. Publikacja katechizmu

Jednym z podstawowych zadań duszpasterzy było nauczanie prawd wiary. Obejmowało ono działalność kaznodziejską i katechetyczną, w której szczególny nacisk kładziono na przygotowanie dzieci i młodzieży do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Ze względu na niewielką liczbę pomocy dydaktycznych ks. Wacław Kokowski opraco-

⁵⁵ APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 190-191, 193-194, 196-197; J. Pęciak, op. cit., s. 11.

⁵⁶ Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu, sygn. *Starostwo Powiatowe Wieluńskie 171, Straż Honorowa!*, s. 91; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 194; *Dekret erekcyjny Stowarzyszenia Wychodźców Polskich*, WD 6 (1931), nr 2, s. 37-38; *Statut Stowarzyszenia Wychodźców Polskich pod Opieką Królowej Korony Polskiej w Diecezji Częstochowskiej*, WD 6 (1931), nr 2, s. 38-39; J. Dębiński, *Duchowieństwo rzymskokatolickie diecezji wrocławskiej w latach 1918-1939*, Toruń 2010, s. 500-501.

⁵⁷ W 1928 r. pracę sezonową w Niemczech podjęło 509 osób, we Francji – 79, a w Poznańskim i na Pomorzu – 68 osób.

⁵⁸ AACz, sygn. *Księgi biskupie i kurialne 32, Stowarzyszenie Wychodźców Polskich pod opieką Królowej Korony Polskiej w diecezji częstochowskiej*, s. 101, 185; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rzęśnia*, s. 192, 195.

wał własny katechizm⁵⁹, którego pierwsze wydanie ukazało się w 1905 r. w Wieluniu. Stanowił on ważną pomoc w nauczaniu podstawowych zasad wiary katolickiej dla parafian. Była to publikacja, która została zauważona nie tylko w diecezji kujawsko-kaliskiej, ale i poza nią. Świadczą o tym recenzje, które podkreślały jej walory i wskazywały słabsze strony. Już w pierwszym roku po wydaniu katechizmu pojawiły się w „Przeglądzie Katolickim” informacje na jego temat. Zaznaczano, że odznaczał się on dużym rygoryzmem, np. w kwestii konieczności oddania znalezionej rzeczy na cele kościelne albo ubogim w przypadku braku właściciela. Innym przykładem zbytniego zaostżenia prawa kościelnego była informacja o rozszerzenia trzeciego przykazania Bożego o konieczności odpoczynku i uczestnictwa we Mszy św. na wszystkie święta w roku. Podkreślano jednocześnie, że katechizm autorstwa ks. Kokowskiego został napisany prostym i zrozumiałym językiem, mimo że zawierał błędy merytoryczne⁶⁰.

Oddziaływanie tego podręcznika do nauczania podstawowych prawd wiary znacznie przekroczyło zamysł autora, ponieważ wkrótce stał się on jednym z kilku wziętych katechizmów, z których korzystano w diecezji kujawsko-kaliskiej w nauczaniu religii. W 1908 r. ukazało się jego drugie wydanie, które zostało poprawione i powiększone do 89 stron, a cena wynosiła 20 gr. W 1910 r. dodrukowano dodatkowo 20 tys. egzemplarzy tego wydania⁶¹. Wówczas katechizm został poddany krytycznej ocenie na łamach „Kroniki Diecezji Kujawsko-Kaliskiej”. Recenzent, który podpisał się jedynie inicjałami, stwierdził, że ks. Kokowski redagując swoją pracę dokonał korekt niektórych nieścisłości, które były powielane w innych ówczesnych katechizmach. Znalazły się w niej jednak niepotrzebne treści, a jako przykład wskazał m.in. pytanie: „Czy grzeszy ten kto nie umie i nie chce się nauczyć pacierza?”. Odpowiedź na to pytanie zawarta w publikacji jednoznacznie stwierdzała, że taka osoba popełniała grzech ciężki. Tymczasem recenzent przypominał, że za poznanie pierwszych modlitw przez dzieci byli odpowiedzialni rodzice, a poza tym pytanie nie było dostosowane do ich wieku i rozwoju. Tak postawiona kwestia mieściła się w zdolnościach percepcyjnych studentów. Innym zbędnym pytaniem jego zdaniem było: „Czy może być zbawionym kto nie chce umieć pacierza i katechizmu?” W odniesieniu do tej kwestii wskazano duże chęci, które miały dzieci do uczenia się modlitw i prawd katechizmowych. Ponadto zauważono, że w niektórych fragmentach katechizmu wystąpiły powtórzenia bądź niejasno sformułowania. Kilka niedociągnięć dotyczyło zadawania oczywistych bądź zbyt ogólnych pytań. Autor polecał przy wykonywaniu znaku krzyża dłonią zamoczoną w wodzie święconej odmawianie modlitwy: „Przez to święte pokropienie, odpuść Boże me zgrzeszenie, na tknienie tej wody świętej, niech ucieka czart przeklęty!” Recenzent, komentując zastosowany zabieg, stwierdził: „Lepiej nie uczyć dziadowskich wierszy, choćby one zawierały myśl pożądaną”. Łącznie w katechizmie dostrzeżono aż 30 błędów merytorycznych i wiele

⁵⁹ W. Kokowski, *Katechizm*, Wieluń 1905; Wieluń 1908 (wydanie drugie); Wieluń 1910 (wydanie drugie, dodruk).

⁶⁰ Kolski, *Bibliografia i wiadomości literackie*, PKat 43 (1905), nr 39, s. 615-616.

⁶¹ *Bibliografia Polska 1901-1939*, red. A. Bobrowicz, I. Braclawska, K. Gołębiowska, t. 15: *Kat-Km*, Warszawa 2013, s. 102; J. Dębiński, op. cit., s. 478.

językowych. Zwracano uwagę, że niektóre pytania zostały nieumiejętnie postawione, a odpowiedzi udzielone przez autora nie zawsze były ścisłe. W konkluzji stwierdzono, że *Katechizm* ks. Kokowskiego nie był w stanie zastąpić starszych publikacji autorstwa ks. Rocha Filochowskiego i ks. Jana Trojanowskiego⁶².

Ks. Wacław Kokowski, znany z umiejętności i chęci podejmowania polemiki, już po miesiącu podjął się obrony własnego *Katechizmu* i w kolejnym numerze „Kroniki Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” opublikował odpowiedź na recenzję. Zaznaczył w niej, że jego celem nie było podjęcie dyskusji z wysuniętymi uwagami, a jedynie wyjaśnienie kilku kwestii. Stwierdził, że napisanie uniwersalnego katechizmu, który byłby odpowiedni dla wszystkich dzieci i nauczycieli religii, było trudnym zadaniem. Dlatego też ukazywało się wiele różnych wydawnictw. Ks. Kokowski wskazał również mankamenty najbardziej popularnych katechizmów autorstwa ks. Filochowskiego i ks. Trojanowskiego zaznaczając, że do redakcji własnej publikacji korzystał z obydwu pozycji. Mimo to przyjął kilka odmiennych rozwiązań niż zastosowane w tych publikacjach, m.in. dostosował pacierz do wzoru obowiązującego wówczas w diecezji kujawsko-kaliskiej i poszerzył informacje dotyczące warunków dobrej spowiedzi. Ponadto zaznaczał, że pierwsze wydanie jego katechizmu zostało bardzo dobrze przyjęte przez księży. Otrzymał bardzo dobre recenzje autorstwa ks. Kolskiego i ks. A. Szymańskiego, które zostały opublikowane na łamach „Przeglądu Katolickiego” i „Wiadomości Pasterskich”. Drugie wydanie jego katechizmu ukazało się po dokonaniu korekty tekstu z uwzględnieniem uwag wspomnianych autorów oraz osobistego doświadczenia zdobytego podczas nauczania religii. Poprawiony rękopis został sprzedany właścicielowi księgarni i drukarni w Wieluniu – Janowi Baranowskiemu. W 1908 r. w tym mieście wydrukowano pierwszy egzemplarz, na którym autor naniósł kolejne poprawki. Niespodziewanie jednak redakcja poprosiła ks. Józefa Łoguckiego⁶³ o przejrzenie tekstu i naniesienie własnych uwag, a ostatecznie drugie wydanie *Katechizmu* ukazało się z jego poprawkami. Stało się to bez wiedzy i zgody ks. Kokowskiego, który zaznaczał, że wiele z uwag zawartych w recenzji nie dotyczyło jego rękopisu, ponieważ zastosował w nim inne sformułowania i stwierdził, że nie zawierał on: „cytowanych dziadowskich wierszy”. Autor był świadomy, że katechizm został obarczony przez ks. Łoguckiego „niepotrzebnym balastem”. W kilku przypadkach bronił zastosowanych przez siebie rozwiązań. W jego ocenie potwierdzeniem wartości publikacji był fakt korzystania z katechizmu przez około 80 księży, od których otrzymał wiele podziękowań i pozytywnych opinii⁶⁴.

⁶² R. Filochowski, *Krótki katechizm w celu przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii świętej*, Warszawa 1873; J. Trojanowski, *Treść nauk katechizmowych*, Witów 1880; A.B., *Bibliografia*, KDKK 3 (1909), nr 11, s. 368-372.

⁶³ Ks. Józef Łogucki – ur. 11 XI 1871 r. w rodzinie o korzeniach szlacheckich w okolicach Piotrkowa [Trybunalskiego]. Kształcił się w gimnazjum w rodzinnym mieście, a następnie w Seminarium Duchownym we Włocławku. Po święceniach kapłańskich (1894) został wikariuszem w Kamieńsku i Zagórowie (od 1896) oraz administratorem w Rzejowicach (od 1900), Sokolnikach (1903-1921), gdzie prowadził także katechizację i Żytniowie (1921-1931). Zmarł 4 III 1931 r., zob. AACz, sygn. AP 109, *Curriculum vitae* ks. Józefa Łoguckiego, s. 6; M. Widera, op. cit., s. 761.

⁶⁴ W. Kokowski, *Parę słów wyjaśnienia w sprawie krytyki Katechizmu*, KDKK 3 (1909), nr 12, s. 409-410.

6. Działalność społeczna

Dopełnieniem szerokiej działalności duszpasterskiej ks. Wacława Kokowskiego była wielopoziomowa aktywność społeczna. We wszystkich parafiach, w których był proboszczem, podjął starania o wybudowanie domów ludowych, które stały się miejscami spotkań stowarzyszeń służących lokalnym społecznościom. Te ambitne przedsięwzięcia udało mu się zrealizować w Ręcznie, Srocku i Rząśni. Domy ludowe posiadały po kilka pomieszczeń, w tym duże sale, w których mogło się gromadzić po kilkadziesiąt osób. Odbywały się w nich pogadanki, odczyty, przedstawienia teatralne i zabawy dla mieszkańców. W pozostałych pomieszczeniach mieściły się lokale instytucji społecznych, a także m.in. sklepy spółdzielcze, czytelnie i biblioteki⁶⁵.

Ks. Wacław Kokowski posiadał duże doświadczenie w zakresie działalności straży ogniowych. Był jednym z uczestników pierwszego ogólnokrajowego zjazdu przedstawicieli ochotniczych straży pożarnych z ziem Królestwa Polskiego, który odbył się w 1916 r. w Warszawie. Jego staraniem założono straż ogniową w Srocku i zorganizowano formalnie powołaną już do istnienia jednostkę w Rząśni. W tych miejscowościach powstały również orkiestry dęte⁶⁶. W Ręcznie z jego inicjatywy zawiązano kółko rolnicze, a w Srocku i Rząśni miejscowe oddziały wznowiły swoją działalność⁶⁷. Interesował się rozszerzającą się ideą spółdzielczości. W 1914 r. uczestniczył w pięciodniowych wykładach na temat rozwoju handlu wiejskiego, które zorganizowało Towarzystwo Rozwoju Przemysłu, Rzemiosł i Handlu. Następnie jego staraniem powstawały sklepy spółdzielcze wspierające lokalnych producentów żywności, a także spółki handlowe i kasy pożyczkowo-oszczędnościowe⁶⁸.

⁶⁵ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego: Excellentissime Domine! z 15 grudnia 1921 r.*; APRząs, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 142, 181-186, 184; *Z Ręczna*, GŚw 26 (1906), nr 37 (1337), s. 1-2; *Z Ręczna*, GPol 75 (1906), nr 241, s. 3; *Dom Ludowy w Ręcznie*, „Zorza” 44 (1909), nr 2, s. 19; *Srocko pod Piotrkowem*, KWar 93 (1913), nr 242, s. 6; *Spod Piotrkowa*, BLit 74 (1913), nr 39, s. 255; *Ze Srocka pod Piotrkowem*, GŚw 33 (1913), nr 39 (1704), s. 2; *Straż ogniowa ochotnicza we wsi Srocku*, GŚw 33 (1913), nr 40 (1705), s. 5; J. S., *W Rząśni*, GŚw 47 (1927), nr 1 (2396), s. 3-4; *Dom ludowy w Rząśni*, KWar 107 (1927), nr 153, s. 14; W. Kokowski, *Jak powstał dom ludowy w Rząśni*, [w:] *Dom ludowy*, cz. 1: *Doświadczenia i wskazówki organizacyjne*, red. W. Sosiński, Warszawa 1927, s. 62-64; *Poświęcenie domu ludowego w Rząśni*, „Niedziela” 2 (1927), s. 11; J. Pęciak, op. cit., s. 11.

⁶⁶ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; APRząs, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 138, 163, 186; *Straż ogniowa ochotnicza we wsi Srocku*, GŚw 33 (1913), nr 40 (1705), s. 5; J. Dębiński, op. cit., s. 656; *Ochotnicza Straż Pożarna w Srocku*, [w:] *Księga strażaków i ochotniczych straży pożarnych ziemi piotrkowskiej*, red. M. Gajda, Piotrków Trybunalski 2018, s. 78; W. Tabasz, M. Zalewski, *Początki ochotniczego ruchu strażackiego na ziemiach polskich*, [w:] *Analizy strategiczne Florian 2050*, red. idem, t. 1, Warszawa 2019, s. 196-197.

⁶⁷ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; APRząs, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 131-132; *Pamiętnik Ogólnopolskiego Kongresu Tercjarskiego*, op. cit., s. 270; *Jubileusz 40-lecia kapłaństwa ks. kan. Wacława Kokowskiego w Rząśni*, „Niedziela” 5 (1930), nr 25, s. 316; *Z żałobnej karty diecezji częstochowskiej*, [w:] *Kalendarz Jasnogórski na rok Pański 1935*, Częstochowa 1935, kol. 241; W. Patykiewicz, *Ks. Wacław Kokowski (1862-1934)*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 1962, R. 36, nr 7, s. 222; J. Związek, *Kokowski Wacław*, s. 29-30; J. Dębiński, op. cit., s. 656.

⁶⁸ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; APRząs, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 131-132; W. Kokowski, *Wrażenia z pięciodniowych wy-*

Ks. Kokowski propagował czytelnictwo, dlatego założył kilka bibliotek parafialnych oraz zachęcał wiernych do lektury książek i prasy. Ponadto w zakresie rozszerzania oświaty angażował się w rozwój Polskiej Macierzy Szkolnej i pełnił funkcję prezesa dozorów szkolnych. W Ręcznie, Sroczku i Rząśni jego staraniem powstały amatorskie koła teatralne. Tworzyli je młodzi mieszkańcy, którzy podczas spotkań i prób rozwijali swoje zainteresowania i zdolności aktorskie⁶⁹.

Podsumowanie

Ks. Wacław Kokowski zajmował się działalnością duszpasterską do swojej śmierci, która nastąpiła 23 marca 1934 r. Ostatnią Mszę św. odprawił podtrzymywany przez ludzi. Do jego największych osiągnięć w tym zakresie doszło w czasie pracy na stanowisku proboszcza w kilku parafiach. Należy zaznaczyć, że wykazywał on ponadprzeciętną aktywność. Poza sprawowaniem kultu i nauczaniem prawd wiary podejmował dodatkowe, wieloaspektowe działania. Niewątpliwie sukcesami na polu duszpasterskim była jego troska o budowę i remonty świątyń parafialnych oraz innych zabudowań. Jednocześnie troszczył się o powstawanie i rozwijanie stowarzyszeń katolickich, które stały się jednym z przejawów wolności religijnej w warunkach niepodległego państwa i rozwijały się na początku XX w. na dużą skalę. W zakresie nauczania prawd wiary szczególnym osiągnięciem było opracowanie i wydanie drukiem katechizmu będącego pomocą w przygotowywaniu dzieci i młodzieży do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Równoległe z duszpasterstwem rozwijał działalność społeczną, która przyczyniała się do aktywizacji lokalnych społeczności pod względem materialnym i integrowała mieszkańców. Ze względu na wielopoziomowe działania w tym zakresie zagadnienie to zasługuje na osobne opracowanie. Dowodem dużego znaczenia podejmowanej przez ks. Wacława Kokowskiego aktywności duszpasterskiej było odznaczenie go przez władze diecezjalne godnością kanonika honorowego kolegiaty kaliskiej i dwukrotne powierzenie mu urzędu dziekana dekanatu. Funkcja ta polegała na reprezentowaniu lokalnego duchowieństwa w kontaktach z biskupem. Pośmiertnym wyrazem uznania wobec jego dokonań był również żegnający go pięcioletni kondukt pogrzebowy, który zgromadził przedstawicieli duchowieństwa, właścicieli ziemskich, delegacje straży ogniowych, szkół i stowarzyszeń, a także wiernych z Rząśni i sąsiednich miejscowości⁷⁰.

kładów „o rozwoju handlu po wsiach i po osadach”, „Ognisko Rodzinne” 1 (1914), nr 24, s. 555-556; *Pamiętnik Ogólnopolskiego Kongresu Tercjarskiego*, op. cit., s. 270; *Jubileusz 40-lecia kapłaństwa ks. kan. Wacława Kokowskiego*, op. cit., s. 316; *Z żałobnej karty diecezji częstochowskiej*, op. cit., kol. 241; W. Pątkiewicz, op. cit., s. 222; J. Związek, *Kokowski Wacław*, s. 29-30.

⁶⁹ AACz, sygn. AP 82, *Curriculum vitae ks. kan. Wacława Kokowskiego z 21 grudnia 1920 r.*, s. 1; ibidem, *Pismo ks. kan. Wacława Kokowskiego do Kurii Biskupiej w Włocławku z 22 listopada 1924 r.*; APKieł, brak sygn., *Kronika nowo powstałej parafii Kielczygłów od 13 października 1924 r.*, s. 5; APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 196-197; *Polska Macierz Szkolna*, „Dziennik Częstochowski” 1 (1906), nr 220, s. 2; *Z Ręczna*, GŚw 26 (1906), nr 37 (1337), s. 1-2.

⁷⁰ APRząś, brak sygn., *Kronika parafii Rząśnia*, s. 198-199; *Śp. ks. Wacław Korab-Kokowski*, KWar 114 (1934), nr 87, s. 10; J. Pęciak, op. cit., s. 11; *Z żałobnej karty diecezji częstochowskiej*, op. cit., s. 241.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza

Akta personalne

sygn. 82, *Akta personalne ks. Wacława Kokowskiego*.

sygn. 102, *Akta personalne ks. Jakuba Kwicińskiego*.

sygn. 109, *Akta personalne ks. Józefa Łoguckiego*.

Księgi biskupie i kurialne

sygn. 32, *Stowarzyszenie Wychodźców Polskich pod opieką Królowej Korony Polskiej w diecezji częstochowskiej*.

Archiwum Państwowe w Łodzi

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Łobudzicach

sygn. 107, *Akta urodzeń, małżeństw i zgonów* [1863].

sygn. 114, *Akta urodzeń, małżeństw i zgonów* [1868].

Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu

Starostwo Powiatowe Wieluńskie

sygn. 171, *Sekty i sprawy wyznaniowe* [1926-1933].

Archiwum parafii w Kielczygłowie

[brak sygn.], *Kronika nowo powstałej parafii Kielczygłów od 13 października 1924 r.*

Archiwum parafii w Rząśni

[brak sygn.], *Kronika parafii Rząśnia* [1919-1924].

[brak sygn.], *Inwentarz własności kościoła i probostwa* [1918]

Źródła drukowane

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1873, Varsaviae 1873.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1875, Varsaviae 1875.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1918, Wladislaviae 1918.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1919, Wladislaviae 1919.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1920, Wladislaviae 1920.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1921, Wladislaviae 1921.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1922, Wladislaviae 1922.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1923, Wladislaviae 1923.

Catalogus Ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1924, Wladislaviae 1924.

Kalendarz Jasnogórski na rok Pański 1935, Częstochowa 1935.

- Kobielski F., *Pamiętka z parafii Dzieztrzniki z filiami w Pątnowie i w Grębieniu*, bmrw.
- Kokowski W., *Ćwiczenia gramatyczne stanowiące dopełnienie „Krótkiej etymologii języka polskiego”*, Warszawa – Łódź 1905.
- Kokowski W., *Gramatyka łacińska. Składnia, teoria i ćwiczenia*, Warszawa – Łódź 1916.
- Kokowski W., *Jak powstał dom ludowy w Rzęśni*, [w:] *Dom ludowy*, cz. 1: *Doświadczenia i wskazówki organizacyjne*, red. W. Sosiński, Warszawa 1927, s. 62-64.
- Kokowski W., *Katechizm*, Wieluń 1905; Wieluń 1908 (wydanie drugie); Wieluń 1910.
- Kokowski W., *Krótką etymologia języka polskiego z ćwiczeniami i przykładami*, Łódź 1898.
- Kokowski W., *Krótką składnia języka polskiego łącznie z zasadami użycia znaków pisarskich*, Łódź 1898.
- Kokowski W., *Teoria literatury polskiej obejmująca stylistykę, prozaikę i poetykę*, Łódź 1902.
- Kokowski W., *Słownik ortograficzny języka polskiego*, Warszawa – Łódź 1903.
- „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” z lat 1909, 1913, 1919, 1921-1925.
- Pamiętnik Ogólnopolskiego Kongresu Tercjarskiego odbytego w Krakowie z okazji 700-letniego jubileuszu założenia III Zakonu św. o. Franciszka. 1221-1921*, Częstochowa 1922.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1926*, Częstochoviae 1926.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1928*, Częstochoviae 1928.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1929*, Częstochoviae 1929.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1930*, Częstochoviae 1930.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1931*, Częstochoviae 1931.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1932*, Częstochoviae 1932.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1933*, Częstochoviae 1933.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1934*, Częstochoviae 1934.
- Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis dioecesis Częstochoviensis pro anno Domini 1935*, Częstochoviae 1935.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, t. 10, Warszawa 1889.
- Statut konstytucyjny Akcji Katolickiej w Polsce oraz regulaminy*, Poznań 1930.
- „Wiadomości Diecezjalne” z lat 1926, 1930-1931, 1935, 1938.

Prasa

- „Biesiada Literacka” z 1913 r.
- „Dziennik Częstochowski” z 1906 r.
- „Dziennik Wileński” z 1907 r.
- „Gazeta Informacyjna” z 1888 r.
- „Gazeta Kaliska” z lat 1896, 1901, 1904, 1907.
- „Gazeta Polska” z lat 1894, 1906.
- „Gazeta Świąteczna” z lat 1896, 1906, 1913, 1927, 1934.
- „Kurier Codzienny” z 1899 r.

„Kurier Warszawski” z lat 1894, 1898, 1901, 1913, 1926-1927, 1931, 1934.
„Niedziela” z lat 1927, 1930.
„Ognisko Rodzinne” z 1914 r.
„Przegląd Katolicki” z lat 1892, 1905.
„Rozwój” z 1898 r.
„Słowo” z lat 1896, 1904, 1909.
„Tygodnik Wieluński” z 1921 r.
„Ziemia Lubelska” z 1906 r.
„Zorza” z 1909 r.

Opracowania

Bibliografia Polska 1901-1939, red. A. Bobrowicz, I. Braclawska, K. Gołębiowska, t. 15: *Kat-Km*, Warszawa 2013.

Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, narodowych, zakonnych i prywatnych, oprac. P. Kubicki, cz. 3, t. 1, Sandomierz 1939.

Brzoza Cz., *W niepodległym państwie (1918-1939)*, [w:] Cz. Brzoza, A.L. Sowa, *Historia Polski 1918-1945*, Kraków 2006, s. 17-492.

Czarniecki K., *Herbarz polski podług Niesieckiego treściwie ułożony i wypisami z późniejszych autorów z różnych akt grodzkich i ziemskich, z ksiąg i akt kościelnych oraz z dokumentów rodzinnych powiększony i wydany przez K. Łozia-Czarnieckiego*, t. 1, Gniezno 1875-1881.

Dębiński J., *Duchowieństwo rzymskokatolickie diecezji wrocławskiej w latach 1918-1939*, Toruń 2010.

Dziwoki J., *Akcja Katolicka w diecezji katowickiej (1925-1939)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1992-1993, t. 25-26, s. 271-292.

Dzwonkowski R., *Z historii Kościoła katolickiego w ZSRR (1918-1939)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1997, t. 67, s. 351-381.

Filochowski R., *Krótki katechizm w celu przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii świętej*, Warszawa 1873.

Foltarz L., *Dzieje szkoły w okresie międzypowstaniowym 1830-1866*, [w:] *Szkoła Kaliska. Dzieje I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu*, red. E. Polanowski, Kalisz 1993, s. 75-96.

Grzybowski K., Sobolewska B., *Doktryna polityczna i społeczna papieżstwa (1789-1968)*, Warszawa 1971.

Herbarz polski, wyd. A. Boniecki, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 10, Warszawa 1907.

Idzikowski A., *Szkoła kaliska (Szkoła Wyższa Realna – Gimnazjum) 1850-1900*, Kalisz 1900.

Jeżyna K., *Akcja Katolicka w II Rzeczypospolitej*, Lublin 1996.

Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1978, red. J. Związek, Częstochowa 1978.

Kowalski J., *W stulecie kościoła w Dzielnikach*, „Na Sieradzkich Szlakach” 22 (2007), nr 1(85), s. 30.

Kozierowski S., *Studia nad pierwotnym rozszedleniem rycerstwa wielkopolskiego*, t. 12: *Ród Korabitów*, Łomża 1933.

Kujawski W., *Diecezja kujawsko-kaliska. Opracowanie historyczno-źródłoznawcze*, Włocławek 2011.

Kujawski W., *Parafie diecezji wrocławskiej. Okres kujawsko-kaliski 1818-1925*, Włocławek 2018.

Łaski J., *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, t. 1, Gniezno 1880.

- Lupiński J., *Ukaz tolerancyjny cara Mikołaja II z 17/30 kwietnia 1905 r.*, „Saeculum Christianum” 8 (2001), nr 1, s. 183-200.
- Michaluk K., *Geneza i funkcjonowanie Ligi Katolickiej w diecezji lubelskiej (1927-1929)*, „Studia Elckie” 2019, t. 21, nr 2, s. 243-258.
- Mysłek W., *Kościół katolicki w Polsce w latach 1918-1939. Zarys historyczny*, Warszawa 1966.
- Nejman E.H., *Szlachta sieradzka XIX w. Herbarz*, Zduńska Wola 2017.
- Neuls-Korniszewska J., *Dzieje najdawniejsze*, [w:] *Szkola Kaliska. Dzieje I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu*, red. E. Polanowski, Kalisz 1993, s. 9-20.
- Neuls-Korniszewska J., *W Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, [w:] *Szkola Kaliska. Dzieje I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu*, red. E. Polanowski, Kalisz 1993, s. 21-46.
- Niparko R., *Akcja Katolicka*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski, t. 1, Lublin 1973, kol. 227-233.
- Niparko R., *Duszpasterstwo*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, t. 4, Lublin 1983, kol. 390-397.
- Ochotnicza Straż Pożarna w Sroczku*, [w:] *Księga strażaków i ochotniczych straży pożarnych ziemi piotrkowskiej*, red. M. Gajda, Piotrków Trybunalski 2018, s. 78.
- Olejnik T., *Wieluńskie w latach rewolucji 1905-1907*, „Rocznik Wieluński” 2005, t. 5, s. 195-204.
- Patykiewicz W., *Ks. Wacław Kokowski (1862-1934)*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 1962, R. 36, nr 7, s. 222.
- Pogorzelski W., *43 lata w kapłaństwie*, Sieradz 1935.
- Polanowski E., *Męskie Gimnazjum Klasyczne*, [w:] *Szkola Kaliska. Dzieje I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu*, red. E. Polanowski, Kalisz 1993, s. 96-116.
- Polska encyklopedia szlachecka*, t. 7: S.J. Starykoń-Kasprzycki, M. Dmowski, *Wykazy polskich rodzin szlacheckich*, t. 4, Warszawa 1937.
- Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 7, Warszawa 1910.
- Stępniać M., *Akcja Katolicka w Polsce i w diecezji łódzkiej w okresie międzywojennym. Refleksja historyczna w 10. rocznicę powołania Akcji Katolickiej w Archidiecezji Łódzkiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2005, t. 14, s. 215-231.
- Śmiechowski K., *Łódzkie inicjatywy wydawnicze w opinii prasy lokalnej na przełomie XIX i XX w.*, [w:] *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX w.*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2014, s. 87-98.
- Tabasz W., Zalewski M., *Początki ochotniczego ruchu strażackiego na ziemiach polskich*, [w:] *Analizy strategiczne Florian 2050*, red. M. Zalewski, t. 1, Warszawa 2019, s. 189-211.
- Trojanowski J., *Treść nauk katechizmowych*, Witów 1880.
- Widera M., *Dzieje Kościoła katolickiego w powiecie wieluńskim (1918-1939)*, Opole 2021.
- Właźlak W.P., *Rząśnia*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. 17, Lublin 2012, kol. 726.
- Włodarczyk Z., *Kokowski Hipolit*, [w:] *Wieluński słownik biograficzny*, red. Z. Szczerbik, K.T. Witczak, Z. Włodarczyk, t. 4, Wieluń 2019, s. 84-85.
- Wyczawski H.E., *Działalność religijna i społeczna*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, t. 2, Poznań 1979, s. 50-70.
- Związek J., *Kokowski Wacław (1868-1934)*, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, red. R. Bender, t. 2, Lublin 1994, s. 29-30.

Netografia

Dzieje parafii [Dzielniki], https://www.parafiadzielniki.pl/historia/menu_id/136 (dostęp: 1 X 2022).

Słowa kluczowe: ks. Waław Kokowski, Dzietrzniki, Ręczno, Srocko, Rząśnia, działalność duszpasterska, architektura sakralna

Keywords: Fr. Waław Kokowski, Dzietrzniki, Ręczno, Srocko, Rząśnia, pastoral activity, sacral architecture

„If not for his zeal...” Fr. Waław Kokowski the Korab coat of arms (1868-1934) – the pastoral activity

Summary

Fr. Waław Kokowski came from a noble family. After graduating high school in Kalisz, entered the seminary in Włocławek. After ordination, he began pastoral work in a few parishes, include in Dzietrzniki, Ręczno, Srocko and Rząśnia. Its characteristic features were caring for the material matters of the parish, including building churches, establishing religious associations and publishing a catechism. Additionally he was involved in social activities. For his intense activity, he gained the trust of the church authorities. He was the dean of the deanery twice.